

**Rajzinger Ágnes (DE ÁJK, konzulens: Dr. Győrffy István egyetemi tanársegéd):
Fiatalokkal szemben alkalmazható büntetések és intézkedések, különös tekintettel a
szabadságvesztés büntetésre és a javítóintézeti nevelésre[1]**

Debreceni Jogi Műhely, 2005. évi (II. évfolyam) OTDK Különszám, (2005. július)

I. Bevezetés

A régi rómaiak azt mondták: *Juventus ventus*, vagyis: az ifjúság szél. Ez az állítás talán soha nem volt annyira igaz, mint napjainkban. Az ifjúság fejlődése visszahat egész társadalmunkra, és annak jövőjére nézve is meghatározó.

Az ifjúság magatartásának, viselkedésének és nevelésének problémái élénken foglalkoztatják közvéleményünket. Nemcsak hazánkban, hanem az egész világon fontos, aktuális kérdésnek tekintik.

A felnőtté válás nem egy egyszerű biológiai folyamat, hanem a lelki, tudati, erkölcsi kibontakozás ideje is. Átmenet a gyermekkorból a felnőttkorba, amely egyben egy átmeneti státuszt is jelent, mind a család életében, mind a társadalmi környezetben.

A gyermek- és ifjúságvédelem éppen ezért kiemelt, a jogszabályokban is elkülönítetten kezelt, különleges garanciákkal védett személyi körhöz, a gyermek- és fiatalokhoz kötött működik a büntető felelősségre vonás minden szakában. *Ius specialis derogat legi generalis*.

A fiatalok bűnözésének alakulása mindig érzékenyen érinti az ifjúság egészséges fejlődéséért és felnövekedéséért felelősökön kívül az egész társadalmat. A fiatalok értékvalasztásában szintén a társadalom felelőssége jelenik meg.

Milyen Magyarországon a fiatalok felelősségre vonása, annak rendszere, az ezt szabályozó jog? Mennyit és mit kell még belőle átalakítani, és ennek során milyen súllyal szerepelnek nemzeti érdekeink és értékeink? Melyek az újabb kihívások az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után?

Dolgozatomban elsődlegesen ezekre a kérdésekre szeretnék választ adni.

Vizsgálódásaimat magyar nyelvű és külföldi szakkönyvek és szakfolyóiratok segítségével, valamint a vonatkozó törvények, rendeletek áttanulmányozásával végeztem.

A rendelkezésre álló statisztikai adatokat elemeztem a fiatalok bűnözés struktúrájának alakulására, valamint az összefüggésekre vonatkozóan.

Kutatást folytattam a Hajdú- Bihar Megyei Javítóintézetben, ahol a fiatalok elítéltek egy napját kísérhettem figyelemmel, emellett az intézet utóbbi évekre vonatkozó statisztikai adatait vizsgáltam.

II. A fiatalok bűnözés struktúrája

A fiatalok bűnözés struktúráját az elkövetett bűncselekmények típusai, az elkövetés módszerei, az elkövetésnél szerepet játszó célok és motívumok oldaláról, valamint a fiatalok bűnözők demográfiai összetételét, az elítéltek környezet szerinti adatait vizsgálva szeretném bemutatni.

Az utóbbi 10 év adatait vizsgálva csökkenés tapasztalható a fiatalok kriminalitása területén. A vizsgált időszakban (1994.-2003.) 72 százalékára esett vissza a fiatalok bűnelkövetők száma. 1994-ben a felderített fiatalok bűnelkövetők száma 14479 volt, majd

fokozatosan lecsökkent 2003-ra 10473-ra. Csupán 1997-ben, illetve 2001-ben és 2002-ben tört meg ez a csökkenő tendencia, mely években kisebb mértékű növekedés volt tapasztalható.(Melléklet 1. ábra)

Ez a csökkenés valamennyi főbüntetési nem, illetve önállóan alkalmazott intézkedés és mellékbüntetés vonatkozásában igaz.

Ahhoz, hogy az adatokat megfelelően értékelni tudjuk, a látens bűnözésre is figyelemmel kell lennünk, valamint arra, hogy a születésszám 1970-es évek óta csökken.

A statisztikai adatok alapján nem lehet egyértelműen megítélni, hogy az ismertté vált bűnelkövetők száma egy időszakban azért csökken-e, mert kevesebben követtek el bűncselekményt, vagy azért, mert többen maradtak a hatóságok előtt ismeretlenek. A látencia tényét ugyanis nem lehet vitatni, csupán annak nagyságát szokták a szakemberek eltérően megítélni.

Reális lehet az a megközelítés, amely a rejtve maradt esetek és az elkövetők számát legalább megegyezőnek tartja a felderítettek számával.[2]

Az 1990-es évek első felében megfigyelt fiatalkori bűnözés mennyiségének magas szintje két jelenség összetevőjeként magyarázható, a bűnözési intenzitással, és a 70-es években született nagylétszámú korosztályok büntetőjogilag felelősségre vonható korba lépésével.

Az 1994-es évek adataihoz képest tehát bizonyos mértékben előrelátható, szükségszerű csökkenés következett be. Nem vitatható azonban, hogy a nagy jelentőséget nyert bűnmegelőzési tevékenységek is nagyban hozzájárultak a fiatalkori bűnözés visszaszorításához.

A bűncselekmények típusait illetően a fiatalok által elkövetett bűncselekményeknek 90%-a két nagy csoportba sorolható: vagyon elleni bűncselekmények, és erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények. (Melléklet 2. ábra)

A vagyon elleni bűncselekmények csoportján belül is megkülönböztethetünk három alcsoportot: lopás, betöréses lopás, rablás.

Az elkövetés motívumának oldaláról már nem lehet ilyen határozottan elkülöníthető csoportokat képezni. A vagyon elleni bűncselekmények elkövetését általában a haszonszerzés motiválja. A fiataloknál azonban, szemben az idősebb korosztállyal nem lehet egyértelmű összefüggéseket kimutatni. Az ilyen gyakori betöréses lopásoknál a fiatalok az értékes dolgok mellett általában a szórakozás céljait szolgáló tárgyakat, italokat visznek magukkal. Ezzel szemben a haszonszerzési motívum más, nem vagyoni cselekményeknél emelkedő tendenciát mutat.

A vagyon elleni bűncselekmények más részénél viszont már jellemző az erőszakos elkövetési mód. Erre utal a rablások jelentős mértékű elszaporodása.

Dr. Günter Brüchner szerint a betöréses lopásokban megnyilvánuló agresszív törekvések jellemzője, hogy az ellenféllel való találkozástól félnek, a támadás a holt anyag ellen irányul. A fiatal rablók nem különösen bátrak, a rablásoknál olyan áldozatokat keresnek, akik védtelensége nyilvánvaló (pl. idős gyenge emberek, nők, részegek). A testi sértésekben a fizikai fejlettség radikális ellenőrzését, a pubertáskori tettrevágyást, erőfölényük fitogtatását véli felfedezni, mint az elkövetésre vezető motivációt.[3]

Dr. Vass Lucia ezzel ellenkező véleményt képvisel, nem hiszi, hogy az elkövetett bűncselekmények a serdülőkor pszichológiai problémáira ennyire egyértelműen visszavezethetők lennének.

A két szakvélemény között foglaltam állást. Úgy gondolom, hogy bár nem egyértelműen a serdülőkor pszichológiai problémái vezetnek a bűncselekmény elkövetéséhez, hiszen ebben az esetben minden serdülő fiatal esetében bűncselekmény elkövetésétől kellene tartanunk, a serdülőkor mégis meghatározó szerepet játszik a fiatalkori kriminalitás kialakulásában, hiszen felerősítheti a fiatalkorúban a negatív környezeti hatásokra (akár családban, akár a baráti társaságban) való érzékenyebb reagálást, melynek következménye lehet a bűncselekmény elkövetése.

A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekből általában hiányzik a tervszerűség. Sokkal nagyobb jelentősége van bizonyos indulatoknak. A cselekményekben nagy szerepe van az alkalom kihasználásának. Igen gyakoriak a más személyek befolyásoló hatására, vagy társakkal elkövetett bűncselekmények is.

A sértettek kormegoszlása azt mutatja, hogy a rablások felénél kiskorú válik a cselekmény áldozatává, azaz a bűncselekmény két kiskorú között zajlik le. A fiatalkorúak 85-87 %-a idegenek sérelmére követi el a bűncselekményt.

A jogerősen elítélt fiatalkorúak döntő többségét fiúk alkotják. A fiatalkorú elítéltek csupán 10%-a lány. A lányok többsége az azonos, vagy idősebb korú fiúkhoz csapódva általában nem túl jelentős bűncselekményt követ el. Megfigyelhető azonban, hogy a kábítószerrel való visszaélést elkövetők között egyre növekszik a lányok száma. Különösen Budapesten és Borsod- Abaúj- Zemplén megyében jelentős az emelkedés.[4]

A fiatalkorú bűnözők demográfiai összetételét vizsgálva az elkövetéskor betöltött kor szerinti megoszlás azt mutatja, hogy a fiatalkorúak legnagyobb számban 17 évesen követnek el bűncselekményt.

A fiatalok döntő többségének a környezetét a szülői ház jelentette. A szülők közös háztartásából kikerülők aránya magasabb, mint a csonka családból kikerültek száma.

Figyelembe kell venni azonban, hogy a tapasztalatok szerint a fiatalkorú bűnözők környezetét jelentő formailag ép családok jelentős hányada valójában feldúlt, rendezetlen életmódot folytat, vagy más szempontból jelent káros környezetet a fiatal számára.[5]

A lány fiatalkorúak családi háttér szerinti megoszlása kedvezőtlenebb a fiúkénál. Magasabb azoknak az aránya, akik nem élnek szülői háztartásban. A legkedvezőtlenebb arányokat egyébként az erőszakos bűncselekményeket elkövető lányoknál figyelhetünk meg.

A másik érdekes összefüggés a családi környezet és az elkövetett bűncselekmény között fedezhető fel, miszerint a szülői háztartáson kívül élő fiatalkorú elítéltek között magasabb a súlyos bűncselekményt elkövetők aránya.

Az iskolai végzettség és a kriminalitási kapcsolat közismert. Ezt az összefüggést a fiatalkorúak adatai is megerősítik. Közöttük évente előfordul írástudatlan, jelentős továbbá az általános iskolai tanulmányaikat félbeszakítók aránya. A nyolc általánost alig több, mint 2/3-uk végzi el.

Valamennyi bűncselekményre összességében jellemző az elkövetési mód durvulása. Egyre gyakrabban tapasztalható, hogy az épületbe történő bejutáshoz szükséges mértéket messze felülmúlja az alkalmazott erőszak, amely sok esetben vandalizmusban nyilvánul meg.[6]

Vizsgálódásunk során nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy növekedett a kábítószerrel való visszaélés büntetett elkövetők száma a fiatalkorúak között. Többnyire kíváncsiságból követik el ezt a bűncselekményt, ismételt, vagy rendszeres fogyasztás nem jellemző, azonban a kábítószerek káros hatásának ismeretében ez a fajta bűncselekmény fokozott odafigyelést

követel. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy az alkohol hatása alatt elkövetett cselekmények ritkábban fordulnak elő, mint a kábítószer hatása alatt elkövetett bűncselekmények.(Melléklet 3.ábra)

A fiatalok elítéltek előélet szerinti megoszlásában kedvező tendencia, hogy csökkent a különös visszaesők aránya.

A fiatalok vádlottak körében jelentősen növekedett a felmentések száma, ezen belül azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a cselekmény nem bűncselekmény. A jelenség egyértelműen az 1999. évi CXX. törvénnyel magyarázható, mely 2000. március 1-jével megemelte a szabálysértési értékhatárokat.

Érzékelhető változást hozott a váderedményesség alakulásában az az intézkedés, hogy az elévüléseket két fő csoportra osztották: elévülés ügyészi szakban és elévülés bírói szakban. Az előbbi negatív, az utóbbit pozitív tényezőként kezelik a váderedményesség számítása szempontjából. Ennek köszönhetően emelkedett a váderedményességi mutató a fiatalok vádlottak esetében, mely 1999-ben 96,85 volt, 2000-ben már 98,4%. [7]

A statisztikai adatokat vizsgálva megállapítható, hogy a fiatalok kriminalitásának komplex összetevői miatt a probléma kezelése túllép a büntetőjog keretein.

A büntetőjog ugyanis csak a már ismert esetekre reagálhat, a megelőzés tekintetében legfeljebb közvetve, a speciális és generális prevenció útján fejtheti ki a hatását.

III. A fiatalokkal szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja

Az általános büntetési célokat a Btk. 37. §-a tartalmazza. Eszerint a büntetés olyan joghátrány, ami a társadalom védelmét szolgálja az általános és az egyéni megelőzés érdekében. Ezen szempontokat a fiatalok bűnelkövetők esetén is figyelembe kell venni, de ezeket is megelőzően a törvény nevelési célokat is megfogalmaz. A fiatalokkal szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjenek, és a társadalom hasznos tagjává váljanak. [8]

A fiatalokkal szembeni eljárás során elsődlegesen azt kell megvizsgálni, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó intézkedés - azaz megrovás vagy próbára bocsátás - alkalmazásának. Büntetést csak akkor kell kiszabni, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy az eljárás célja másként nem érhető el. Erre utalhat a cselekmény tárgyi oldalán a sorozat-elkövetés, a többes halmazat, az elkövetési mód, a több minősítő körülmény, az alanyi oldalon a motívum, a bűnszövetség, a társtetteség, a csoportos avagy a bűnszövetségben való elkövetés. [9]

Olyan fiatalokkal szemben, aki első esetben kerül bíróság elé, az általa elkövetett cselekmény nem kiemelkedő tárgyi súlyú, beismerő vallomást tett, megbánást tanúsított, a cselekmény kísérleti szakaszban maradt vagy azt bűnsegédként követte el, illetve a cselekményt gyermekkorhoz közeli életkorban követte el, általában a büntetési célok elérhetőek intézkedés alkalmazásával is.

A bíróság a súlyosító és enyhítő körülmények együttes és gondos értékelése, a fiatalok az elkövetés után, és az eljárás alatt tanúsított magatartása, személyi, családi körülményeinek megvizsgálása, gondozójának vallomása alapján döntheti el, hogy a konkrét esetben elegendő-e intézkedés alkalmazása vagy szükségesnek mutatkozik büntetés kiszabása.

Amennyiben a bíróság arra a következtetésre jut, hogy az eljárás célja csak büntetés alkalmazásával érhető el, ez esetben is vizsgálnia kell, hogy van-e helye pénzbüntetés, illetve közérdekű munka kiszabásának.

Ha e vizsgálat során nemleges megállapításra jut, akkor kerülhet sor - ha ennek különös feltételei fennállnak (tehát az elbíráláskor még nem töltötte be a terhelt a 19. életévét) - javítóintézeti nevelés elrendelésére, illetve ha ez nem lehetséges, akkor a fiatakorúak fogházában, illetve fiatakorúak börtönében letöltendő szabadságvesztés kiszabására.

Ez esetben is mérlegelni kell, hogy a büntetési célok elérhetőek-e a szabadságvesztés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztésével. Végül, ha a bíróság e kérdésben is nemleges következtetésre jut, akkor kerülhet sor a végrehajtandó szabadságelvonás alkalmazására.

A nevelési célok szem előtt tartása azonban nem jelenti a bíróság jogát annak korlátozásában, hogy a terhelték ezen körére megállapított büntetési tételkeretek között adott esetben a törvény szigorát alkalmazza.

Általában végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása indokolt, a visszaesőként kiemelkedő tárgyi súlyú (élet elleni, nemi erkölcs elleni, vagyon elleni) bűncselekményeket sorozatban elkövető fiatakorúak esetében. Olyan fiatakorúak esetén, akik a legsúlyosabb élet elleni bűncselekményt több minősítő körülményt is kimerítve, gátlástalanul, brutálisan, emberi mivoltukból kivetkőzve követnek el, indokolt lehet a Btk. 110. §-ra figyelemmel meghatározott törvényi büntetési tétel legmagasabb mértékét megközelítő, illetve azt elérő szabadságvesztés kiszabása. [10]

A bírói gyakorlatot vizsgálva a legmagasabb mérték kiszabására találunk példát a következő jogesetben:

Az elsőfokú bíróság ítéletében a fiatakorú vádlott bűnösségét előre kitervelten, nyereségvágyból és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntetében állapította meg és ezért 9 év 6 hó fiatakorúak börtönére és 5 évre a közügyektől eltiltásra ítélte.

Az elsőfokú bíróság ítélete ellen az ügyész az I. r. vádlott terhére súlyosításért jelentett be fellebbezést, az I. r. vádlott és védője enyhítésért fellebbezett.

A Legfelsőbb Bíróság egyetértett a bűnösség megállapítása kérdésében az elsőfokú bíróság álláspontjával, és megalapozottnak találta azt a jogi következtetést is, hogy a vádlott ölési szándéka egyenes szándék volt. A Legfelsőbb Bíróság a cselekmény tárgyi súlyát kiemelkedő jelentőségűnek ítélte meg és a 80 éves, fizikailag is gyengébb, törődött sértett sérelmére, brutális kegyetlenséggel véghezvitt cselekmény társadalomra veszélyességét az elsőfokú bíróságtól némileg eltérően ítélte meg. A szabadságvesztés tartalmát 11 év fiatakorúak börtönére, a közügyektől eltiltás tartamát pedig 6 évre súlyosította. [11]

Általában indokolt a kialakult enyhébb büntetéskiszabási gyakorlat fenntartása abban az esetben, ha büntetés helyett próbára bocsátás alkalmazása a célszerű, mint azt a bírói gyakorlat megállapította a BH1994.7.esetében.

A 15 éves fiatakorút - aki az anyja védelmében kapcsolódott be a családi veszekedésbe, és okozott a sértettnek, apjának életveszélyes sérülést- a Legfelsőbb Bíróság megállapított gondatlan vétség miatt próbára bocsátotta. Fontos megállapítást tett a Legfelsőbb Bíróság ebben az ügyben, miszerint a gondatlanság súlyosabb foka nem értékelhető súlyosító tényezőként, enyhítő viszont a gondatlanság enyhébb formája.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította továbbá, hogy tévedett az elsőfokú bíróság, amikor a vádlottal szemben büntetés kiszabását találta szükségesnek. A fiatakorúakra vonatkozó törvényi rendelkezések értelmében a vele szemben alkalmazandó joghátrány megválasztásakor elsődlegesen a fiatakorú nevelésének, helyes irányba fejlődésének a szempontjait kell szem előtt tartani; a büntetés kiszabására csak abban az esetben kerülhet sor,

ha az intézkedés alkalmazása nem célravezető. Ez ügyben az elkövetéskor 15 éves, kifogástalan életvitelű, szakközépiskolai tanulmányait eredményesen folytató vádlott családi veszekedésbe, ittás apjával szemben, az anyja védelmében kapcsolódott be. A bűncselekmény elkövetésében hanyag gondatlanság (negligencia) terheli. Az eseményeket követően a család élete rendeződött, a sértett a vádlottnak megbocsátott. Ilyen körülmények mellett a Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy a fiatalkorú nevelése, társadalomba beilleszkedése érdekében intézkedés alkalmazása indokolt.[12]

IV. A fiatalkor meghatározása

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható büntetések és intézkedések vizsgálata előtt a fiatalkor meghatározása körében felvetődött problémára szeretnék kitérni. A jelenlegi szabályok szerint a büntetőjogi felelősség alsó határa a 14. életév. Ennek betöltése után kerülhet sor büntetőeljárás lefolytatására és szankciók alkalmazására.

Egyetértek Dr. Vavró Istvánnal atekintetben, hogy indokolt lenne a felelősségre vonás korábbi korhatárának visszaállítása. 1962. július 1-je előtt a büntetőjogi felelősség alsó határa ugyanis a 12. életév volt. A 12. életév tehát nem leszállítás, hanem az eredeti állapot visszaállítása lenne.[13]

A szabályozás megreformálása mellett több érv is szól. A biológiai fejlődés napjainkra felgyorsult, a családról több vonatkozásban hamarabb leváló népesség jelenleg mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól.

A hatosztályos iskolák elterjedésével a fiatalkorúak a pályaválasztás szempontjából is felelős döntésre kényszerülnek már 12 éves korukban.

A korhatár alacsonyabb szinten való meghúzásának indokoltságát támasztja alá továbbá az a tény, hogy az önrendelkezési jogát megadjuk a 12.éves fiatalkorúaknak a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vonatkozásában, ugyanakkor bűncselekmény elkövetése miatt nem vonhatóak felelősségre.

Amennyiben a szexualitás tárgykörében elismerjük, hogy a 12 éves fiatalkorú felelős döntést tud hozni, a bűncselekmény megítélése körében is indokolt lenne ennek elismerése.

A leszállítás mellett felhozható érv, hogy Európa több országában, így Angliában (10 év) és Franciaországban (13 év) is a miénknél alacsonyabb az alsó határ.

A nemzetközi szabályozások ismerete, összehasonlítása a magyar rendszerrel véleményem szerint a szabályozások reformálása esetén elengedhetetlen, ugyanakkor a saját nemzeti problémáinkra kell megtalálnunk a leghathatósabb választ. A magyarországi viszonyok mélyreható elemzése szükséges, hogy meg tudjuk állapítani, a magyar rendszerben is ugyanolyan hatékonyan működne e az adott külföldi példa. Jelen esetben megállapítható, hogy a magyarországi gyámhatósági eszközrendszer nem elég hatékony.

Úgy gondolom, hogy a jelenleginél alacsonyabb életkor megállapítása megnövelné a büntetőjogilag fiatalkorúnak minősülő korcsoport terjedelmét, lehetőséget biztosítana a differenciáltabb felelősségrevonás rendszerének kialakítására. Módot adna ugyanis a jelenlegitől eltérő, annál differenciáltabb, nevelő jellegű intézkedések foganatosítására, kialakítására.

Ezek hatékonyságát feltételezve az eredmény éppen a büntetőjogi szankciók későbbi alkalmazásának elmaradása lehetne.

A megfelelő időben hozott, segítő szándékú, nevelő jellegű intézkedések ugyanis valószínűsíthetik, hogy időben meg lehet akadályozni egy fiatal élet félresiklását, rossz útra

terelődését, mentesítve mindazoktól a kellemetlen, esetenként valóban káros hatásoktól, melyek egy súlyosabb büntetőjogi következménnyel valóban együtt járhatnak.[14]

Ez a megoldás tehát nem a büntetőjogi eszközök eddiginél szélesebb körű alkalmazását, hanem éppen az ilyen eszközök eddiginél szélesebb körű alkalmazásának visszaszorítását eredményezhetné.

A büntethetőség alsó korhatárának visszaállítása vitákat szült a szakemberek között. Az ellenvéleményt képviselők az ügyészi vizsgálati tapasztalatokra hivatkoznak, mely szerint a gyermekkorú elkövetők körében valóban magas a 12 és 14 évesek aránya, amely azonban jelentősen elmarad a 14 éves fiatalok arányától.

Úgy gondolom, hogy noha nem éri el a 14 éves fiatalok kriminalitásának szintjét, magas számuk indokolja a 12-14 éves korosztály esetében a korai intézkedések alkalmazását, mellyel a későbbi bűnelkövetővé válást lehetne hatékonyan megakadályozni.

A cselekményeket gyakran megdöntöttségéből, befolyásolásra, a közvetlen környezetükben fellépő veszélyeztető tényezők hatására követik el. A korhatár leszállítását ellenzők szerint alapvetően a cselekmények elkövetéséhez vezető okok és körülmények megelőzését, illetve megszüntetését kell előtérbe helyezni, melyhez az állami gondoskodás rendszerében a gyámhatósági eszközök alkalmasabbnak látszanak.[15]

Véleményem szerint a gyámhatósági intézkedések nem elégségesek és megfelelőek azokra az esetekre, amikor a nem büntethető kiskorúak súlyos bűncselekményt követnek el, illetve nem szolgálja megfelelően a társadalom védelmét.

A gyakorlatban a súlyos cselekményt elkövető gyermekkorúkat jelenleg a környezetéből kiemelve a területileg illetékes gyermekotthonban helyezik el, ahol agresszív hajlama esetén további erőszakos cselekményeket is megvalósíthat, és ezáltal az intézet általános rendjét és működését is zavarhatja.

A 12 és 14 évesek számára meghatározott, súlyos bűncselekmények elkövetése esetén (pl : emberölés, súlyos testi sértés, rablás) lehetőség nyílhat nevelő jellegű intézkedések kiszabására.

A Pekingi Szabályoknak megfelelően elsősorban a családközpontú beavatkozás lehetőségét kellene vizsgálni, a pártfogó felügyelet intézményének erre az esetre való kiterjesztésével.

Amennyiben szükséges a fiatalok „kiszakítása” otthoni környezetükből, az idősebb fiataloktól elkülönülten, a nevelési célt messzemenően megvalósító intézkedéseket lehetne velük szemben foganatosítani.

A javítóintézeti nevelés jól bevált módszereinek speciális, enyhébb alkalmazásával az iskolai tanulmányok folytatásával és szakma elsajátításával esélyt kapnának arra, hogy a társadalom hasznos tagjává váljanak. Az enyhébb szabályok alatt a rövidebb időtartamot, illetve a nagyobb engedményeket, jó magaviselet esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét értem.

A felső korhatár tekintetében megfelelőbb lenne a szabályozás rugalmasabb alkalmazása, mely az értelmi-erkölcsi fejlettséget veszi alapul. A fiatal felnőttkor a jelenlegi szabályozásban is enyhítő jelleggel bír, éppen ezért a 18 és 21 év közöttiek tekintetében sajátos helyzet alakult ki.

Előfordulhat például az az eset, hogy a javítóintézetben a 19. életévét betöltött elítéltnak tanulmányai befejezéséhez, bizonyos szakma teljeskörű elsajátításához még pár hónap szükséges lenne, azonban az intézetből el kell bocsátani.

A bírói mérlegelés kiszélesítése megoldást jelenthetne, az életkor eléréséhez kötött szabályozási rendszert az egyénesítés követelményének eleget tevő, rugalmasabb, hatékonyabb rendszer váltaná fel.

V. Főbüntetések

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható büntetések és intézkedések vizsgálatakor látnunk kell, hogy a fiatalkorúak kriminalitásának visszaszorítására a büntetőjog nem az egyetlen, és úgy gondolom nem is az elsődleges eszköz. A szociológusok, valamint a társadalomkutatók által végzett kutatások nagyon fontos megállapításokat tettek ezen a téren.

Azonban mégis a büntetőjog az, ahol megfelelő gyakorlati, tapasztalati háttér áll rendelkezésre, hogy a már elkövetett bűncselekmények esetén felbomlott társadalmi egyensúlyt helyreállítsuk.

A fiatalkorúakkal szemben kiszabható főbüntetési nemek megegyeznek a felnőtt korúakéval. Eltérést a jogszabályban meghatározott korlátozások jelentenek.

Főbüntetések: szabadságvesztés, közérdekű munka és a pénzbüntetés.

V.1. A szabadságvesztés

A szabadságvesztés a főbüntetések közül az a büntetési nem, amelynél joghátrányként az elítéltnél szabadsága megvonása jelentkezik.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 9. Cikkének 1. pontjával és az Európai Emberi Jogi Egyezmény 5. Cikkének 1. pontjával összhangban a Magyar Köztársaság Alkotmányának 55. § (1) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, szabadságától senkit sem lehet másként, mint a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. A szabadságvesztés alkalmazásakor a bíróság ezeknek az alapelveknek felel meg, miután az elítélt szabadságától történő megfosztására a törvényben meghatározott okból, vagyis bűncselekmény elkövetése miatt kerül sor, és a törvényben meghatározott eljárás szerint, amikor a bíróság a büntető eljárási törvényben szabályozott büntetőperben dönt e büntetés alkalmazásáról.[16]

V.1.1. A szabadságvesztés büntetés kialakulása

A szabadságvesztés, mint önálló büntetési nem az újkorban alakult ki. Azt megelőzően az ókorban és a középkorban az ártalmatlanná tétel és az elrettentés jegyében elsődlegesen a halálbüntetés, a testi büntetések és a megszégyenítő jellegű büntetések kerültek alkalmazásra. A felvilágosodás korában az emberi élet felértékelődésével a halálbüntetés egyre inkább veszített primátusából. A szabadságvesztés mintegy előfutárai azonban a korábbiakban is megfigyelhetők voltak.

Nem jelentett teljes szabadságelvonást, de mégis szabadságkorlátozó büntetesként jelentkezett a száműzés, különösen akkor, ha kényszermunkáltatással társult. A kényszermunka a későbbiekben tényleges szabadságmegvonással is járt, és olyan kegyetlen formái is kialakultak, mint a gályarabság, a hajóvontatás. Tényleges szabadságelvonással járt az őrizet korai formája (pl. a rómaiaknál a "carcer"), ez azonban elsődlegesen nem büntetesként jelentkezett, hanem biztonsági célt szolgált, az elkövető visszatartását elítéléséig, a rá kiszabott halálbüntetés végrehajtásáig, vagy a vele szemben kiszabott vagyoni jellegű büntetés teljesítéséig. A mai szabadságvesztés közvetlen elődei a fenyítő- és a dologházak.

A szabadságvesztés uralkodó büntetési nemmé a nagy francia forradalmat követően vált. Széleskörű elterjedését viták kísérték, hívei és ellenzői is akadtak. Ez visszavezethető arra,

hogy a szabadságvesztés büntetésnek mind előnyei, mind hátrányai jelentős számban vannak, és megítélés kérdése, hogy ezek közül ki melyiknek tulajdonít nagyobb jelentőséget.[17]

V.1.2. A szabadságvesztés büntetés előnyei és hátrányai

A szabadságvesztés legfőbb hátrányaiként leggyakrabban az alábbiakat szokták említeni:

- a személyi, családi, társadalmi kapcsolatok felbomlanak, megszakadnak;
- különösen a hosszú tartamú szabadságvesztés esetén az önálló életvitelre képesség lecsökken, és a büntetés letöltését követően a társadalomba visszailleszkedés nehézségeket okoz;
- a szabadságvesztés jelentősen sújtja a családot, melyből ekként nem ritkán a családfenntartó esik ki;
- a börtönéletmód kialakulása, a bűnözők összezártsága, a bűnöző életvitelre kioktatás lehetősége;
- a büntetés-végrehajtási intézetek létesítése és fenntartása a társadalom tagjaira jelentős anyagi terhet ró.

Mindezen negatívumok ellenére a szabadságvesztés, mint büntetés általánosan elterjedt, és hatályos Büntető Törvénykönyvünk Különös Részében is az egyes főbüntetési nemek közül ez szerepel a legtöbb bűncselekmény mellett.[18]

Hogy a szabadságvesztés büntetés az említett számos negatív hatás mellett mégis miért terjedt el ilyen széleskörűen, a Büntető Törvénykönyv miniszteri indokolásának gyakran idézett kitétele választ ad:

"A szabadságvesztésre, mint a legerőteljesebb visszatartó hatású büntetésre szükség van. A szabadságvesztés az elkövető elszigetelése révén közvetlenül szolgálja a társadalom védelmét. E biztonsági szemponton túl a büntetés nevelési feladata sem oldható meg nélküle. Az elítélt személyiségének formálására fordított erőfeszítésektől csak akkor várható eredmény, ha kellő időn át zavaró körülmények kizárásával folyik, ha az elítélt nem vonhatja ki magát alóla tetszése szerint."

A szabadságvesztés a Különös Részben az egyes bűncselekmények szankcióinál esetenként önmagában, esetenként pedig alternatív büntetésként a közérdekű munka és a pénzbüntetés mellett áll.[19]

V.1.4. Kiszabható szabadságvesztés mértéke

Az 1999. március 1-jei hatályú módosítás változtatott azon az elven, amely a felnőtt korúval és fiatalkorúval szemben kiszabható generális szabadságvesztési minimumot azonos szinten húzta meg. Korábban ugyanis ez mindkét elkövető típus esetében egy nap volt.

Az 1998-as módosítást követően a Btk. 110. § (1) bekezdése értelmében a fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés legrövidebb tartama bármely bűncselekmény esetén egy hónap, vagyis a felnőtt korú elkövetőre kiszabható minimum fele.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény 2. §-a a Btk. 40. §-át egy további (3) bekezdéssel egészítette ki. Ennek értelmében csak azzal az elkövetővel szemben szabható ki életfogytig tartó szabadságvesztés, aki a bűncselekmény elkövetésekor már betöltötte a 20. életévét.[20]

A fiatalkorú vádlottakkal szemben életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására nincs lehetőség.[21]

E rendelkezés bevezetését az indokolta, hogy büntetési rendszerünkben jelenleg az életfogytig tartó szabadságvesztés a legszigorúbb büntetés. A módosítás kapcsán a végrehajtásának a szabályai szigorodtak, a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége korlátozottabbá vált,

ugyanakkor alkalmazását a Különös Rész a módosítást követően több bűncselekmény vonatkozásában teszi lehetővé, mint azt megelőzően.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény a fiatalokkal szemben komoly szigorításokat vezetett be a szankcióalkalmazás terén, a leggyakoribb elkövetési módokat rendelte büntetni szigorúbban, kizárva a felfüggesztés, az enyhítő szakasz lehetőségét.[22]

Összességében a Btk. VII. Fejezetéből kitűnően a fiatalok elkövetőkkel szemben a büntetés kiszabásának szabályai a szabadságvesztés vonatkozásában enyhébbek, mint a felnőtt korú elkövetőkkel szemben.

Felnőtt korú elkövetők esetén a generális alsó határ két hónapi szabadságvesztés mindazon esetekben, amikor a különös részi büntetési tétel a speciális alsó határt nem jelöli meg. Ebből következően felnőtt korú elkövetők esetén, ha a törvényi tételkeret alsó határa években megállapított szabadságvesztés, akkor attól lefelé eltérni csak a Btk. 87-87/A. §-ában megjelölt enyhítő szakaszok alkalmazásával nyílik lehetőség. Ettől jelent eltérést a Btk. 110. § (1) bekezdése, amely szerint fiatalokkal szemben bármely (szabadságvesztéssel is fenyegetett) bűncselekmény esetén - függetlenül a Különös Részben meghatározott alsó határtól - a generális minimum egy hónapi szabadságvesztés.

E szabályból eredően fiatalok esetén az enyhítő szakasz alkalmazására csak abban az esetben van szükség, ha a bíróság álláspontja szerint a szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén közérdekű munka, vagy pénzbüntetés kiszabása mutatkozik indokoltnak.

Ez esetben pedig a generális minimumra figyelemmel erre egyszeri enyhítéssel és bármely bűncselekmény esetén lehetőség van, ha a Btk. 113. §-ban (ítélőhatalnok a 18. életév betöltése), illetve Btk. 114. § (1) bekezdésében (önálló kereset, jövedelem megfelelő vagyoni megléte) írt feltételek fennállnak. Nem kell az enyhítő szakaszt felhívni abban az esetben, ha a Btk. Különös Része az adott bűncselekményt közérdekű munkával illetve pénzbüntetéssel is szankcionálja.[23]

A szabályozás gyakorlati problémájára az, hogy a statisztikai adatokból megállapítható, hogy a fiatalok többsége 16-17 éves korában követi el a bűncselekményt, a közérdekű munka előfeltétele- az ítélethozatalkor a 18. életév betöltése- így csupán elenyésző hányaduknál teljesül. Az, miszerint önálló keresettel, jövedelemmel rendelkezzen a fiatalok, szintén elenyésző hányadukat érinti, hiszen többségük azért követi el a bűncselekményt, hogy vagyoni előnyhöz jusson. Ezt igazolja a vagyoni elleni bűncselekmények kimagaslóan nagy száma.

A fiatalok számára a generális minimumként meghatározott egy hónap is egész életére kihatóan befolyással bírhat. Amennyiben pozitívan befolyásolja a fiatalok, és a későbbi bűncselekmények elkövetésétől visszatartja, a büntetés elérte célját, amennyiben azonban ellentétes hatást vált ki a fiatalokban, azonosulni kezd esetleg a bűnöző életmóddal, visszafordíthatatlan kárt okozhatunk a személyiségének fejlődésében.

Véleményem szerint a közérdekű munka korhatárának leszállításával ez a probléma feloldható lenne, valamint a gyakorlatban is alkalmazhatóvá válna az egyszeri enyhítés.

Súlyosbító körülmény, ha a vádlott az ellene folyamatban lévő - még jogerősen be nem fejezett - büntetőeljárás hatálya alatt követte el az adott ügyben elbírált cselekményt. A bírósági gyakorlatban előforduló ügy érdekes kérdést vetett fel. Az ártatlanság vélelmének az elvét állította szembe a büntetőeljárás alatt elkövetett újabb bűncselekmény megítélésével.

A bírósági gyakorlatban előforduló eset szerint az elsőfokú bíróság a vádlottat lopás vétsége miatt, mint különös visszaesőt 1 évi börtönbüntetésre és 2 évi közügyektől eltiltásra ítélte. A bíróság az ítéleti tényállásban rögzítette, hogy a vádlott ellen két ügyben is, összesen 9 rendbeli zsebtolvajlás útján elkövetett lopás vétsége miatt van folyamatban büntetőeljárás.

A büntetés kiszabása körében az elsőfokú bíróság ennek megfelelően súlyosbító körülményként értékelte, hogy a vádlott több zsebtolvajlás miatt folyamatban lévő büntetőeljárás hatálya alatt, újabb bűncselekményt követett el.

A Fővárosi Főügyészség az ítélet helybenhagyása mellett indítványozta, hogy a bíróság mellőzze a súlyosbító körülmények közül, hogy a vádlott büntetőeljárás hatálya alatt követte el jelen ügyben elbírált bűncselekményét, mivel véleménye szerint mindaddig, amíg a bíróság az elkövető bűnösségét jogerős ítélettel meg nem állapítja, ártatlanságát vélelmezni kell.

A másodfokú bíróság rámutatott, hogy az ártatlanság véelme, mint büntető eljárási alapelv és a büntetőeljárás hatálya alatti újabb bűnelkövetés, mint lehetséges súlyosbító körülmény közé nem tehető egyenlőségjel. Mászt jelent az ártatlanság véelme, mint büntetőeljárási alapelv és mászt a fokozott bűnözési elszántság, amely abban nyilvánul meg, hogy terhelt annak ellenére követ el újabb bűncselekményt, hogy vele szemben más ügyben (ügyekben) már büntetőeljárás folyik, függetlenül attól, hogy a többi ügy elítéléssel, felmentéssel, vagy megszüntetéssel végződik-e.

Az ártatlanság véelme, mint alapelv, nincs ellentétben azzal az elvárhatósággal, hogy a terhelt legalább addig ne kövessen el újabb bűncselekményt, amíg ellene büntetőeljárás van folyamatban. Ez az elvárhatóság még akkor sem sérti az ártatlanság véelmét, ha az eljárások nem eredményeznek elmarasztalást, mivel ez esetben az elkövető személyében megnyilvánuló nagyfokú társadalomra veszélyesség, a bűnözési elszántság a meghatározó.[24]

A büntetési tételkeret felső határának megállapítása egyrészt attól függ, hogy a fiatalkorú az elkövetéskor betöltötte-e a 16. életévét, másrészt attól, hogy mennyi a Különös Részben megjelölt büntetési tételkeret felső határa.

A többi esetben - tehát amikor a törvény az alsó határt nem jelöli meg, és a felső határ az 5 évet nem haladja meg - a fiatalkorúakra (függetlenül attól, hogy a 16. életévüket betöltötték-e) vonatkozó büntetési tételkeretek felső határai azonosak a felnőtt korúakra megállapított büntetési tételkeretek felső határával, míg az alsó határ a fiatalkorúaknál egységesen 1 hónap.[25]

Újabb kérdést vet fel a fiatalkorúak szabályozásával kapcsolatban a büntetési tétel felső határának alkalmazása az 5 évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetéssel sújtandó bűncselekmények elkövetése esetén.

Véleményem szerint indokolt lenne az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén is a felnőttekétől elkülönült szabályozást, arányos csökkentést alkalmazni. Amennyiben a nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményeknél különös figyelmet szentelnek a fiatalkorúaknak, személyiségük kialakulatlanságára, befolyásolhatóságukra tekintettel enyhébb szabályozást alkalmazva, logikátlan, hogy a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén miért esnek- ennek ellenére - egy tekintet alá a felnőtt korúakkal.

Az enyhítő körülmény vonatkozásában a BK. 154-es állásfoglalása rendelkezik, mely szerint a fiatalkor önmagában nem enyhít, de a 14 éves életkor csekély meghaladása ilyenként jöhet szóba, miként a fiatal felnőttkor is.[26]

Amennyiben az előbbieken taglalt enyhítő körülmény azért nem vehető figyelembe a fiatalkorúak esetén, mert a Büntető Törvénykönyv VII. fejezetében már speciális szabályok vonatkoznak rájuk, ebben az esetben, ahol sem a VII. fejezet kedvezőbb szabályai, sem az enyhítő körülmény nem alkalmazható, véleményem szerint a fiatalkorúk jogtalanul hátrányosabb helyzetbe kerülnek azokkal szemben, akik nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményt követtek el.

A differenciált szabályozás kialakítása megfelelő megoldást nyújtana a felmerült problémára.

Oldja a törvény szigorát, hogy a fiatalkorú esetében bármely szabadságvesztéssel is fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén lehetőség van próbára bocsátásra, (kivéve többszörös visszaeső esetén) illetve javítóintézeti nevelés elrendelésére.

A különös és többszörös visszaesővel szemben az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a 15 évet.[27]

Fiatalkorúak esetén is érvényes a generális maximum, de a felső határ (és annak felével történő emelése) megállapításánál a különös részi tételkeret felső határát a Btk. 110. § (2)-(4) bekezdéseiben írt, és a miniszteri indokolásban részletezett módon kell megállapítani.(Melléklet 1. táblázat)

V.1.5. A szabadságvesztés felfüggesztése

A szabadságvesztés végrehajtását fiatalkorúak esetében is a felnőtt korúakra vonatkozó szabályok szerint lehet felfüggeszteni.[28] Ezzel szemben a Btk. 89. § (6) bekezdése a fiatalkorúak esetében nem alkalmazható, hanem a Btk. 119. §-a szerint azt kell megállapítani (ez a bíróság deklaratív jellegű határozata), hogy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú a próbaidő alatt pártfogó felügyelet alatt áll. Ha a bíróság a pártfogó felügyelethez kapcsolódó külön magatartási szabályokat is megállapít, akkor határozatának ezen része már konstitutív jellegű.

Ha a bíróság a jogerős ügydöntő határozatában elmulasztotta a pártfogó felügyelet megállapítását, erre a Be. 373/A. § alkalmazásával utólag van lehetőség.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése lényegében a feltételes elítélés egyik formája.

A feltételes elítélés lényege, hogy az elkövetővel szemben - noha megállapításra kerül a terhére rótt cselekmény elkövetése - konkrét joghátrányt nem alkalmaznak. Ily módon elkerülhetők a büntetés - elsődlegesen a szabadságvesztés - negatív hatásai, és amennyiben az elkövető a számára előírt feltételeknek eleget tesz - az elsődleges feltétel az, hogy újabb bűncselekményt ne kövessen el, de ezen túlmenően egyéb feltételek is meghatározhatóak - a tényleges joghátrány alkalmazása véglegesen elmarad.

A feltételes elítélés a XIX. század közepétől került előtérbe, amikor is a megtorlás mellett, esetenként ahelyett a megelőzés, az újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartás irányába helyeződött a büntetés céljának súlypontja.

Az idők során a feltételes elítélésnek két formája alakult ki:

Ezek közül az egyikben a büntetőjogi felelősséget megállapítják, azonban a büntetés kiszabását meghatározott időtartamra, próbaidőre elhalasztják. Amennyiben az elkövető a próbát sikeresen kiállja, a vele szembeni eljárást megszüntetik, míg a próbaidő sikertelensége esetén büntetést szabnak ki.

A feltételes elítélés másik formájában a büntetőjogi felelősség megállapítása mellett büntetést is szabnak ki, de annak tényleges végrehajtása elhalasztódik, mivel a büntetés végrehajtását

próbaidőre felfüggesztik. A próbaidő sikeres eltelte ebben az esetben is azzal a következménnyel jár, hogy a büntetést nem hajtják végre, míg a próbaidő sikertelensége esetén a már korábban kiszabott büntetés végrehajtását rendelik el.[29]

Hatályos jogunkban a feltételes elítélés mindkét formája megtalálható. Az előbb említett megfelelője a próbára bocsátás, melyet az intézkedések között elemzünk, míg az utóbb említett a büntetés végrehajtásának felfüggesztése.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztését a Csemegi Kódex nem alkalmazta, jogrendszerünkbe azt az 1908. évi XXXVI. törvény vezette be, amikor ennek meglehetősen szűk körű alkalmazására adott lehetőséget.

Az idők folyamán a jogintézmény jelentősége fokozatosan erősödött. A jogalkotó a jogszabályi változtatások során mind szélesebb körben nyújtott lehetőséget a jogintézmény alkalmazására, és ennek megfelelően alkalmazása is mind gyakoribbá vált.

Jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünkben a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozó szabályokat a Btk. 89-91/A. §-ok tartalmazzák. A felnőtt korúakra vonatkozó szabályozást alkalmazza a törvény a fiatalok esetében is, azzal a különbséggel, hogy a próbaidő alatti pártfogó felügyelet a bíróság deklaratív jellegű határozata.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése tehát a feltételes elítélés egyik formája, amikor a bíróság az elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítja, bűnösségét kimondja, vele szemben szabadságvesztés büntetést vagy pénzbüntetést szab ki, de e büntetéseket ténylegesen nem hajtják végre azonnal, pusztán abban az esetben, ha a Btk. 91. §-ban meghatározott feltételek bekövetkeznek. A próbaidő eredményes eltelte esetén a kiszabott büntetést ténylegesen nem hajtják végre.

Bár a büntetés végrehajtásának felfüggesztése az elítélre nézve rendkívül nagy kedvezményt jelent, nem vonható a Btk. 87. § kapcsán tárgyalt büntetés enyhítése körébe, ugyanakkor nem tekinthető önálló büntetési nemnek, de kivételesen alkalmazható jogintézménynek sem.

Abból, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztése nem kivételes jogintézmény, következik, hogy a bíróságnak élnie kell vele minden olyan esetben, amelyben alkalmazásának törvényi előfeltételei fennállnak.[30]

Az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés vagy pénzbüntetés végrehajtása próbaidőre történő felfüggesztésére kerülhet sor. Ebből következően a főbüntetések közül nem függeszthető fel a közérdekű munka végrehajtása és a mellékbüntetések végrehajtása sem, beleértve azt az esetet is, amikor azokat önállóan, főbüntetés helyett alkalmazták. A szabadságvesztés végrehajtásának a felfüggesztésére is csak abban az esetben kerülhet sor, ha azt az ítélező bíróság alkalmazta, és a felfüggesztésről is maga rendelkezett.

Ugyanakkor, ha a közérdekű munka, illetőleg a pénzbüntetés helyébe a végrehajtás során szabadságvesztés lép, annak végrehajtása nem függeszthető fel. A felfüggesztés előfeltétele ebben az esetben az, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető legyen.[31]

Annak eldöntésénél, hogy a büntetés célja a végrehajtása nélkül is elérhető-e, a bíróságnak elsődlegesen a büntetésnek a Btk. 37. §-ban meghatározott céljára és a büntetés kiszabásának a Btk. 83. §-ban meghatározott elveire kell tekintettel lennie, valamint a fiatalok tekintetében fokozottan érvényesülő nevelési célra. A törvényi meghatározás szerint is elsődlegesen e tényezők közül az elkövető személyi körülményeit kell figyelembe venni.

A Büntető Törvénykönyv további felfüggesztést lehetővé tevő rendelkezést tartalmaz, ez azonban már csak kivételesen - a törvény megfogalmazása szerint különös méltánylást

érdemlő esetben - alkalmazható. Ennek értelmében az egy évnél hosszabb de két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása is felfüggeszthető. Fontos megjegyezni, hogy a megfogalmazásból következően az egy év illetve a két év időhatárok szintén a törvény szabályozási körébe beletartoznak.

A szabadságvesztés mértéke meghatározásakor a felfüggesztés vagy fel nem függesztés tényét figyelmen kívül kell hagyni, vagyis e kérdésben csak a mérték meghatározását követően indokolt állást foglalni. Ebből következően helytelen, ha a bíróság a felfüggesztést a szabadságvesztés hosszabb tartamával ellensúlyozza.[32]

Kiemelten kell figyelembe venni a személyi körülmények jelentőségét, majd olyan szempontokat meghatározni, amelyek kizárhatják, illetve amelyek indokolhatják a büntetés végrehajtása felfüggesztését.

Általában nem tartják indokoltnak a felfüggesztést, ha az elkövető a jellegénél fogva súlyosabban megítélendő nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményt követett el, ha a gondatlanság nagyfokú volt és a bekövetkezett eredmény is súlyos, illetve ha az elkövetők szervezeten követték el a bűncselekményt.[33]

A pénzbüntetés végrehajtása felfüggesztése kapcsán meg kell jegyezni, hogy arra elsődlegesen olyankor kerülhet sor, amikor a pénzbüntetés vagylagos büntetési nem. Ellenkező esetben, amikor a büntetés enyhítésére vonatkozó rendelkezések alkalmazásával kerül sor a pénzbüntetés kiszabására, a további kedvezmény, vagyis a felfüggesztés nem biztosítható.

A büntett miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztésének próbaideje az 1998. évi LXXXVII. törvény 23. §-ával 1999. március 1-jei hatállyal eszközölt módosítás óta határozható meg kettőtől öt évig terjedő időtartamban.[34]

A módosítást megelőzően itt egy évtől öt évig terjedő időkeret szerepelt. A büntett miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztésének minimális időtartama egy évről két évre történő felemelése egyrészt további törvényi differenciálást tesz a büntett és a vétség jogkövetkezményei között, másrészt illeszkedik az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel alkalmazott szigorítások sorába.

A törvény adta keretek közötti konkrét próbaidőtartam meghatározás az ítélező bíróság feladata.

A próbaidő tartama meghatározásakor ugyanazokat a körülményeket kell értékelni, melyeket a büntetés kiszabása során, illetve a felfüggesztés kérdésében döntésnél, de részben más szempontból.

Kedvező személyi körülmények mellett előtérbe kerülnek a bűncselekmény elkövetésének jellemzői, a bűncselekmény jellege, a bűnösség foka, a bűncselekmény indítéka, az elkövetés után tanúsított magatartás (megbánás, jóvátétel). Mindezeket mérlegre téve elsősorban az egyéni megelőzés szempontja jut jelentőséghez. Kedvezőtlen életvezetés esetén a próbaidőt általában hosszabb időtartamban célszerű meghatározni.

Természetesen meghatározó jelentősége van annak is, hogy a büntetést büntett vagy vétség miatt szabták-e ki, azt szándékosan vagy gondatlanságból követett-e el.

A próbaidő tartamát minden esetben egész években kell meghatározni, és az a kiszabott szabadságvesztés időtartamánál rövidebb nem lehet. A próbaidő számításánál az anyagi jogi határidő számítás az irányadó, eszerint a határozat jogerőre emelkedésének napja a próbaidő tartamába beszámít.[35]

A Btk. 92. §-a értelmében összbüntetésbe foglalásra csak végrehajtandó szabadságvesztések találkozása esetén kerülhet sor. A pénzbüntetés illetve a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés összbüntetésbe nem foglalható.

Előfordulhat azonban, hogy több, végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett büntetés található, illetve az is, hogy az elítélten szabadságvesztést kell végrehajtani, viszont a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett büntetés végrehajtását nem lehet elrendelni.

Ez arra az esetre vonatkozik, amikor az elkövetőt többször ítélik azonos nemű próbaidőre felfüggesztett büntetésre. Erre olyan esetben kerülhet sor, ha a másodikként elbírált cselekmény elkövetése korábbi, mint az első, felfüggesztett büntetést megállapító határozat jogerőre emelkedésének időpontja, és emellett még olyankor, ha a felfüggesztett büntetés próbaideje alatt elkövetett gondatlanságból megvalósított bűncselekmény miatt szabnak ki ismételt próbaidőre felfüggesztett büntetést, hiszen ilyen esetekben nem lehet a Btk. 91. § értelmében a korábban kiszabott büntetés végrehajtását elrendelni. A két büntetés próbaideje tehát párhuzamosan telik.[36]

Ha az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a felfüggesztett büntetést végre kell hajtani, ha viszont a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet a próbaidőt megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt történik, ilyen rendelkezés meghozatalának nincs helye. Ellenkező rendelkezés hiányában a végrehajtandó büntetés végrehajtása alatt is folynék a próbaidő, amelyet a jogalkotó ki kívánt zárni, ezért mondja ki, hogy ilyen esetben a próbaidő a szabadságvesztés tartamával meghosszabbodik.

Hasonlóan meghosszabbodik a próbaidő akkor is, ha a végrehajtandó szabadságvesztésre ítéletet követően kerül sor végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására.

A végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztéshez kapcsolódó iránymutatást tartalmaz a BK 148. számú állásfoglalás, amely kimondja, hogy ha a szabadságvesztés mellett pénzmellékbüntetést is kiszabtak, az előzetes fogva tartásban töltött idő beszámításakor elsősorban a szabadságvesztésbe beszámításról kell rendelkezni a büntetés végrehajtásának esetére, a pénzmellékbüntetésbe beszámításnak csak akkor van helye, ha az előzetes fogva tartásban eltöltött idő meghaladja a felfüggesztett szabadságvesztés tartamát.[37]

Végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az elítéltet előzetes mentesítésben részesítheti, amennyiben az elítélt a mentesítésre érdemes.

Úgy gondolom, hogy hatályos szabályozásunkban a büntetés végrehajtásának felfüggesztése a fiatalok elítélteire nézve rendkívül jelentős kedvezmény, hiszen pusztán saját magatartásától függő, hogy az alkalmazott joghátrányt vele szemben ténylegesen végrehajtsák-e. Előnye a hatályos szabályozásnak, hogy ily módon elkerülhetők a büntetés szabadságvesztés negatív hatásai, és amennyiben az elkövető a számára előírt feltételeknek eleget tesz - az elsődleges feltétel az, hogy újabb bűncselekményt ne kövessen el, de ezen túlmenően egyéb feltételek is meghatározhatóak - a tényleges joghátrány alkalmazása véglegesen elmarad.

A fejük felett lebegő büntetés visszatartja őket az újabb bűncselekmény elkövetésétől, a felfüggesztés révén pedig a börtönártalom esetleges kialakulásától is megmenekültek.

Rendkívül fontos ezért, hogy felfüggesztés alkalmazására megközelítően azonos okból kerüljön sor, és a gyakorlatban kialakuljanak azok az egységes rendező elvek, amelyek a törvényi meghatározást tartalommal töltik ki, az egyes esetekben iránymutatásul szolgálva a büntetés végrehajtása felfüggeszhetőségének kérdésében.

A bírói gyakorlat a kérdés jelentőségét felismerte. Tekintettel arra, hogy a törvényi szabályozás lényege most már huzamosabb ideje változatlan, a kérdéskörben a bírói gyakorlat kialakultnak mondható.

Véleményem szerint a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés esetében is indokolt lenne a felnőtt korúakétól eltérő, differenciáltabb szabályozás kialakítása.

A differenciáltabb szabályozást segítené elő, ha a fiatalkorúak esetében a felfüggesztés időtartamát nem években, hanem hónapokban szabnák ki.

A fiatalkorúak esetében két évet meghaladó szabadságvesztés esetén is alkalmazható lehetne a felfüggesztés, tekintettel a fiatalkorúra gyakorolt kedvező hatására. Két évtől négy évig terjedő szabadságvesztés esetén a felnőtt korúak szabályozásának mintájára, különös méltánylást érdemlő esetben, illetve, amennyiben a fiatalkorú meghatározott feltételek teljesítését vállalja (kötelező iskolalátogatás, melynek eredményességét a sikeres vizsga is bizonyítja, valamint szakma megszerzése) a felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazásával a törvényben foglalt nevelési cél maradéktalanul megvalósítható lenne. Amennyiben a feltételeket nem teljesíti a fiatalkorú, illetve a magatartási szabályokat megszegi, súlyos szabálysértésnek minősülne, a felfüggesztést félbeszakítanák.

Úgy gondolom, hogy a közérdekű munka, illetve a mellékbüntetések felfüggesztésével a törvényben deklarált célok ugyanolyan hatékonyan megvalósíthatók lehetnének, mint a szabadságvesztés és a pénzbüntetés felfüggesztésével.

A fiatalkorú saját sorsa feletti felelősségérzetének kialakulását segítené elő a felfüggesztés jogintézményének a kiterjesztése.

A szabályozás kifinomult cizelláltságát valósítaná meg az az elképzelés, -melyre hazánkban Wiener A. Imre professzor hívta fel a figyelmet-, mely szerint a felfüggesztett szabadságvesztés időtartamában megbontható lenne. Amennyiben az első része eredményesen eltelik, a második részre vonatkozóan is felfüggesztenék a fiatalkorút a szabadságvesztés végrehajtása alól.

Ennek a szabályozási javaslatnak számos előnye van. A fiatalkorú társadalomba való visszailleszkedését maximálisan elősegíti azzal, hogy a felfüggesztés ideje lerövidül, a fiatalkorú mintegy hamarabb „szabadul” az elkövetett bűncselekmény terhe alól. A végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés első része meghatározott feltételek teljesítéséhez köthető (tanulmányok végzése, munka végzése, szakmunkás bizonyítvány megszerzése), melyek szintén a fiatalkorúak érdekeit szolgálják.

Amennyiben súlyos szabálysértést követ el a fiatalkorú, illetve a magatartási szabályokat megszegi, a felfüggesztés félbeszakadna.

A javaslat megvalósításához azonban szükséges egy jól kiépített pártfogó felügyelői rendszer, a megfelelő ellenőrzés ellátásához, valamint az eredményesen eltelt időről szóló igazolás kiállításához.

V.1.6. A szabadságvesztés végrehajtásának fokozatai

Büntetési rendszerünkben a szabadságvesztés egységes büntetési nem. A Különös Rész az egyes bűncselekmények elkövetői e büntetését minden esetben szabadságvesztésnek jelöli meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyes elkövetők között a szabadságvesztés végrehajtása során ne tennének különbséget.

A szabadságvesztés súlyát értelemszerűen elsődlegesen a tartama határozza meg, de emellett további egyéniesítést tesz lehetővé az, hogy a kiszabott szabadságvesztések végrehajtására

különböző végrehajtási fokozatok állnak rendelkezésre. E különböző végrehajtási fokozatok közül ítéletében az ítélező bíróság határozza meg azt, amelyben a büntetés foganatosításra kerül, bár az ítélező bíróság által meghatározott végrehajtási fokozat a későbbiekben - szigorúan meghatározott jogszabályi keretek között - módosulhat.[38]

A szabadságvesztés végrehajtásának rendjét, az elítélt kötelezettségeit és jogait külön jogszabály határozza meg. E körben elsődleges a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet de emellett nagy jelentőséggel bír a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet is.

A büntetés-végrehajtási intézet megjelölés gyűjtőfogalom, felöleli a különböző fokozatú végrehajtási intézeteket. De ide tartoznak a büntetés-végrehajtás sajátos intézményei, mint például a büntetés-végrehajtási kórház is.

A törvény a fiatalkorúak esetében a szabadságvesztés végrehajtásának két fokozatát, a fiatalkorúak börtönét és a fiatalkorúak fogházát állapítja meg. Következésképpen fiatalkorúakra a büntetés kiszabásakor a Btk. 42-44. §-aiban írt szabályok nem alkalmazhatók. A fiatalkorúak szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani, ahol felnőtt korú elítéltek csak az intézet működése érdekében helyezhetők el. A fiatalkorúak börtönének, illetőleg a fiatalkorúak fogházának rendje - a fiatalkorúak életkori sajátosságaiból fakadó eltérésekkel - a börtön, illetve a fogház rendjének felel meg. A szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére. [39]

A büntetés-végrehajtási intézet megszervezi, ösztönzi és támogatja az alapfokú iskolai oktatást. Biztosítani kell továbbá, hogy a fiatalkorú szakmunkás-, illetőleg betanítottmunkás-képzésben vegyen részt, és lehetővé kell tenni, hogy középfokú tanulmányokat folytasson.[40]

A fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtására vonatkozó eltérő szabályokat a Bv. tvr. 48-53. §-ai és a 6/1996 (VII. 12.) IM rendelet 207-220. §-ai tartalmazzák.

Az egy évnél rövidebb tartamú szabadságvesztést akkor is a fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani, ha az elítélt visszaeső, illetve különös vagy többszörös visszaeső. Ha az újabb szándékos bűncselekmény miatt a korábban szándékos bűncselekmény elkövetéséért javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorúval szemben a szabadságvesztés tartama nem éri el az egy évet, a végrehajtási fokozat fiatalkorúak fogháza.

A Btk. 45. § (2) bekezdés alkalmazására fiatalkorú terheltek esetében is lehetőség van, következésképpen a bíróság a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre (az elkövető személyiségére és a bűncselekmény indítékára) tekintettel rendelkezhet akként, hogy a szabadságvesztést fiatalkorúak börtöne helyett fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani, és értelemszerűen dönthet az enyhébb helyett a szigorúbb végrehajtási fokozat alkalmazásáról is.

A büntetés végrehajtása során a büntetés-végrehajtási bíró fiatalkorúak esetében is alkalmazhatja a Btk. 46. §-ban írt szabályokat, következésképpen sor kerülhet az eredetileg megállapított fiatalkorúak végrehajtási fokozatán belül a hátralévő részt illetően az enyhébb, vagy a szigorúbb rezsime elrendelésére.

A büntetés végrehajtási fokozatának módosítása esetén véleményem szerint a szabadságvesztését fiatalkorúak fogházban, illetőleg fiatalkorúak börtönében töltő elítélt esetén érdemes lenne javaslatot kidolgozni arra vonatkozóan, hogy törvény által lehetőséget kapjanak a bírók, hogy amennyiben a fiatalkorú kifogástalan magatartást tanúsít a

szabadságvesztés ideje alatt, és a törvényben deklarált cél érdeke megkívánja, a fiatalok büntetésének hátralevő részét javítóintézetben tölthesse le.

A büntetőjogi jogkövetkezmények tekintetében a kiszabott ítélet lenne irányadó. A nemzetközi viszonylatban alkalmazott gyakorlat így a magyar szabályozásban is teret nyerne, hiszen a büntetés leteltének közeledtével a fiatalok egyre kedvezőbb körülmények között élhet, elősegítve ezzel visszatérését a társadalomba.

A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos - a Btk. 111. § (4) bekezdés szerinti - meghatározása a büntetés-végrehajtási bíróság hatáskörébe tartozik.

Ha a szabadságvesztést az ítélet szerint fiatalok börtönében vagy fiatalok fogházában kell végrehajtani, de az elítelt a huszonegyedik életévét a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt betölti, az első fokon eljáró bíróság szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíróság az elítelt meghallgatása után a Btk. 42-44. §-a alapján meghatározza a szabadságvesztés fokozatát. Ha a fiatalok börtönében vagy a fiatalok fogházában levő elítelt a szabadságvesztés végrehajtása alatt betölti a huszonegyedik életévét, a szabadságvesztés fokozatának a Btk. 42-44. §-a alapján történő meghatározása iránt a büntetés-végrehajtási intézet legalább harminc nappal korábban előterjesztést tesz a büntetés-végrehajtási bíróságnak az új végrehajtási fokozat megállapítására. Az előterjesztésnek az értékelő véleményt is tartalmaznia kell.[41]

Ez esetben a büntetés-végrehajtási bíróság illetékességét a fogva tartás helye alapozza meg. Ezen eljárás során is sor kerülhet a Btk. 45. § (2) bekezdésének az alkalmazására.

Abban az esetben, ha a bíróság az ítéletét a fiatalok 21. életévének betöltése után hozza meg, akkor a végrehajtási fokozatról nem a Btk. 111. §-ában foglaltak szerint, hanem az általános szabályok szerint kell rendelkeznie. Ez esetben is lehetőség van a Btk. 45. § (2) bekezdésének (eggyel szigorúbb vagy enyhébb fokozat megállapításának) az alkalmazására. Következésképpen, ha a bíróság a fiatalok 21. életévének betöltése után bírálja el érdemben az ügyet, akkor a büntetés-végrehajtási bíróságnak már a végrehajtási fokozat utólagos megállapításáról rendelkeznie nem kell, illetve csak abban az esetben szükséges, ha az eljáró bíróság a végrehajtási fokozatról a Btk. 111. § szabályai szerint rendelkezett.[42]

A 21. életévét betöltött fiatalokkal szemben a felnőtt korúakra vonatkozó végrehajtási fokozat megállapítása után is lehetőség van arra, hogy a büntetés-végrehajtási bíróság a Btk. 46. § (1) bekezdése alapján a végrehajtás során a büntetés hátralevő részét egyvel enyhébb, illetve egyvel szigorúbb fokozatban határozza meg.

A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása során a fiatalok fogházára ítélt terhelttel szemben a végrehajtási fokozat börtön lesz, abban az esetben, ha büntetés miatt egy évnél rövidebb ideig tartó szabadságvesztésre ítélték, illetve vétség miatt egy évnél rövidebb ideig tartó szabadságvesztésre ítélték és a fiatalok visszaeső.

A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása során a fiatalok börtönére ítélt terhelttel szemben a végrehajtási fokozat fegyház lesz, ha a Btk. 42. § (2), illetve (3) bekezdéseiben írt feltételek fennállnak.

A büntetés-végrehajtási fokozatok vizsgálata során szót kell ejtenünk az ún. börtönártalomról. A fogda- és börtönártalmak személyiséget torzító hatása sok esetben a kényszerintézkedés megszüntetése után is fennmarad, és károsan befolyásolhatja a fiatalok személyiségfejlődését.

A törvényességi megítélés mellett a társadalmi figyelem és megítélés is élénk jelzést mutat a hatóságok ez irányú tevékenysége iránt. A büntető-eljárás eredményességéhez fűződő érdekek

és a szigorú törvényességi szempontok érvényesülése, ezek hatása vagy legalábbis a jogállamiság elveinek megfelelő alkalmazása komoly feladatokat ró a döntést előkészítő és a döntést hozó hatóságokra.[43]

A különféle javaktól és szolgáltatásoktól való megfosztottság kíséretében a börtönben kialakul az elítélt szubkultúra, a maga alá- és fölérendeltségi viszonyaival, aminek fenntartásához elengedhetetlen az agresszív készlettség érvényesülése. Ilyen értelemben a börtön egy agresszióval telített hely, amely azonban próbálja akadályozni a bentlakók agresszív készlettségének kiélését.

Mindezek következtében végbemegy egy lassú mortalizációs folyamat, az elítélt elveszti egyéniségét, morális pusztuláson megy keresztül.

Frank Tibor vizsgálata arra az eredményre jutott, hogy a fiatalok körében a börtönben két csoport jön létre, a kötekedők és az áldozatok csoportja, attól függően, hogy az agresszivitást kiélő, illetve elszenvedő oldalra kerül az elítélt. Mindkét esetben súlyos személyiségtorzuláson mennek keresztül.[44]

A börtön egyoldalúan személyiségkárosító hatását hangoztató álláspont a nemzetközi szakirodalomban is megtalálható.

A Mortinson-féle „nothing works” elmélet ebbe a körbe tartozik, mely szerint a börtön az elítélt személyiségének változásában teljesen tehetetlen, így bármilyen nevelési törekvés értelmetlen a börtön nyújtotta körülmények között.[45]

Grapendaal szerint a börtön csak a megtorlás, a represszió és az elrettentés számára lehet adekvát eszköz, a totális intézmény ugyanis nem ad más lehetőséget a személyiség számára, mint azt, hogy a börtön körülményeihez szocializálódjon, s ezzel elveszítse társadalom- adaptív képességeit.[46]

Ruzsonyi Péter felhívja azonban a figyelmet arra, hogy a fent említett szerzők gondolatai arra a szemléletbeli hibára vezethetők vissza, hogy a büntetés-végrehajtás intézményrendszerét véglegesnek és változtathatatlanak tartják, a totális jellegből adódó börtönártalmakat pedig kivédhetetlennek.[47]

Egyetértek Ruzsonyi Péterrel tekintetben, hogy a büntetés-végrehajtási intézményrendszer nem vehető el olyan kategorikusan, ahogy a fent említett külföldi szakemberek leírták, a börtönártalmakra azonban fokozott figyelmet kell fordítanunk.

V.1.7.Elterelés

Egyre nagyobb körben terjednek azok a nézetek, mely szerint bizonyos esetekben az elterelés alkalmazásával hatékonyabban lehetne fellépni a fiatalok kriminalitásával szemben, és egyben a börtönártalom kialakulásának lehetőségét ezzel hatékonyan el lehet kerülni.

Az elterelés hazánkban a kábítószerrel való visszaélés bűncselekményét elkövető fiatalok esetén már megfelelő gyakorlattal működik.

Az ügyész a vádemelést elhalasztja egy évi időtartamra, ha a kábítószer- élvező gyanúsított vállalja a kábítószer-függőséget gyógyító kezeléssel, kábítószer használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző- felvilágosító szolgáltatáson való részvételt.[48]

Az USA-ban meghonosodott, magyarul csizmatáboroknak vagy bakancstáboroknak nevezett intézményt egyes európai országokban már elkezdtek alkalmazni. A név a katonai kiképzőtáborok gúnynevéből ered. Nevezik „gyors, éles sokk”-nak is.

Az elképzelés szerint a fiatalok rövid, de annál intenzívebb kiképzéssel (drillel) jó útra lehet téríteni, ráadásul sokkal olcsóbban, mint a hagyományos börtönben.

Ezzel a programmal. Mint lehetséges végrehajtási típussal kapcsolatos pedagógiai észrevételek publikálása már évek óta folyik

A csizmatáborok hatékonysága a szakemberek körében erősen vitatott. Ezzel a szigorú, és hatékonyságában megkérdőjelezett elképzeléssel szemben az elektronikus lábbilincs teret enged a fiatalok elkövető számára, visszaengedve őt a társadalomba.

Az elektronikus lábbilincset nem büntetésként, hanem a pártfogó felügyelet hatékonyabb végrehajtása érdekében mintegy reszocializációt elősegítő eszközként alkalmazzák Németországban.

A bíróság rendelheti el az előzetes letartóztatás alternatívájaként (házi őrizet esetén), felfüggesztett szabadságvesztés vagy feltételes szabadságra bocsátás, illetve próbára bocsátás esetén. Az elektronikus lábbilincsel az elítéltet hatékonyabban vélik rábírtani arra, hogy a szabályokat tartsa be.

Az elektronikus lábbilincs alkalmazásának elrendelése előtt a szociális munkás alapos környezettanulmányt készít, melynek célja, hogy el lehessen dönteni annak alkalmasságát. Alapvető feltétel, hogy az elítéltnak lakása, lakásában pedig vezetékes telefon legyen. Meg kell vizsgálni, hogy az elítélt személyisége, megbízhatósága lehetővé teszi-e az elektronikus lábbilincs alkalmazását. A szociális munkás az elítélttel elbeszélget a munkájáról, a szokásairól, a napi tevékenységéről. Az alkalmazás egyik előfeltétele, hogy az elítéltnél értelmes, hasznos napi tevékenysége legyen.

A körülmények felmérése után a szociális munkás javaslatot készít az ügyész felé, aki dönt arról, hogy indítványt tesz-e a bírósághoz az elektronikus lábbilincs alkalmazása érdekében. A végrehajtás folyamán a szociális munkás rendszeres kapcsolatot tart az elítélttel, ha az elítélt a szabályokat nem tartja be, a szociális munkás javaslatot tehet az ügyész felé az elektronikus lábbilincs alkalmazásának megszüntetésére.

Túl rövid a modell időszaka, nem tudják még, később nem követ-e el bűncselekményt. Az első hónapok meghatározóak az eddigi tapasztalatok szerint. Németországban reszocializációs rásegítés, nem úgy, mint Svédországban, ahol szankció helyett alkalmazzák.

Azokkal a feltevésekkel kapcsolatban –amelyek ezt szorgalmazzák– egyértelműen kijelenthető, a néhány nyugat-európai országban történt bevezetését, más területeken történő alkalmazását tanulmányozva, hogy az elektronikus lábbilincs alkalmazása Magyarországon nem lehet a végrehajtandó szabadságvesztés alternatívája.[49]

A nemzeti sajátosságaink figyelembevételére az alternatív intézkedések vizsgálatok is sor kerül.

Mindkét verzióknak megvannak az előnyei és a hátrányai. A csizmatáborokban alkalmazott szigor, fegyelem helyes alkalmazásával, az elmarasztalások mellett arányban álló, kiérdemelt dicséretekkel - úgy vélem –el lehetne érné a megfelelő hatást, azonban csak azoknál a fiatalok elkövetőknél, akiknél nem vált ki ez a büntetési alternatíva nagyobb belső károsodást, mint javulást. Rendszeres pszichológiai vizsgálatok szükségesek, emellett rendszeres kontroll. Mégis ennél a megoldásnál talán legnagyobb a veszélye annak, hogy ellenkező hatást érünk el, mint amit szeretnénk.

Az elektronikus lábbilincs alkalmazásának több előnyét tudjuk megállapítani, úgymint a reszocializáció elősegítését, a munkavégzés lehetőségét, családdal való kapcsolattartás intenzitását. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy megfelelő visszatartó erővel is rendelkezniük kell az alkalmazott szankcióknak, különben fennáll a bűnismétlés veszélye, illetőleg más személyeket sem tart vissza kellően a bűncselekmények elkövetésétől.

Hollandiában a büntetőeljárás rendszer módosítása eredményeként, a fiatalkorúakkal szembeni eljárásban alternatív intézkedéseket vezettek be. Eszerint a HALT-irodák olyan 12-18 éves fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben járhatnak el, akik csekély súlyú bűncselekményt követtek el, beismerik, és mind az elkövetők, mind a sértett elfogadja a HALT-eljárás alkalmazását. Az eljáró rendőrség értesíti a HALT irodát, tájékoztatja az ügy körülményeiről és felkéri intézkedésre.

Ha a fiatalkorú a vállalt kötelezettségét nem teljesíti, a büntetőeljárás ügyészi vádemelést követően folyik tovább.

Hazai viszonyaink között a fiatalkorú bűnelkövetők problémáira reagáló kezelőeszközök a folyamat végére koncentrálnak, azaz a büntető szankcióra és a szabadságelvonásra. A fiatalkorú bűnözés kezelésének súlypontját- Kerecsi Klára véleménye szerint- a jelenlegi eszközökről, a büntető útról való elterelésre, vagy szabadságelvonással nem járó megoldásokra kell helyezni.[50]

V.1.8. Feltételes szabadságra bocsátás

Kialakulása:

A feltételes szabadságra bocsátás jogintézménye a XIX. században az úgynevezett fokozatos börtönrendszerben alakult ki. E rendszer alap gondolata szerint az elítéltek fokozatokon kellett áthaladnia a teljes szigorától az elkülönítés fokozatos csökkentésén keresztül a szabad élet körülményeire történő felkészülésig. A társadalomba történő visszavezetés a szabad életre felkészítés eszköze a feltételes szabadságra bocsátás, melynek során az elítéltet azzal helyezik szabadlábra, hogy ha újabb bűncselekményt nem követ el, és a számára előírt magatartási szabályokat megtartja, büntetése hátralévő részét nem kell letöltenie.

Hazánkban a feltételes szabadságra bocsátást már a Csemegi Kódex is alkalmazta, és azóta is jogrendszerünkben folyamatosan jelen van, bár szabályai gyakran változtak, alkalmazására hol szigorúbb, hol enyhébb előfeltételek mellett kerülhetett sor.[51]

A feltételes szabadságra bocsátás jogintézménye hatályos jogunkban is megtalálható. Alkalmazásának indokait talán az 1978-as törvény miniszteri indokolása mutatja be a legkifejezöbben. Eszerint:

"A kriminálpedagógia eszközeinek sorában kiemelkedő helyet foglal el a feltételes szabadságra bocsátás intézménye. A feltételes szabadságra bocsátás lehetősége a büntetés-végrehajtás rendjének megtartására ösztönzi az elítéltet, s ezáltal segíti a büntetés-végrehajtási szervek munkáját. A feltételes szabadságon lévő elítélt felügyelete és annak kilátásba helyezése, hogy újabb bűncselekménye elkövetése esetén a büntetését folytatni kell, mind olyan befolyásoló tényezők, amelyek szintén segítik az elítélt nevelését és reszocializálását."

A felnőtt korúakra vonatkozó szabályok alkalmazhatóak a fiatalkorú terheltekre is. A feltételes szabadságra bocsátás szempontjából nem határozott meg a törvény speciális szabályt a fiatalkorúakra.

Következésképpen a fiatalkorú elítélt esetében is vizsgálni kell az érdemességét, nevezetesen a büntetés végrehajtása során tanúsított magatartását, továbbá, hogy a büntetési, nevelési célok elérhetőek-e a szabadságvesztés további végrehajtása nélkül is.

A fiatalkorúak esetében is lehetőség van arra, hogy az általános szabályok szerint - amennyiben az elkövetett cselekmény büntetési tételének felső határa a három évet nem haladja meg - az ítélező bíróság rendelkezése szerint az elítélt a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra kerülhessen.[52]

A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja fiatalok büntetése esetén a büntetés háromnegyede, fiatalok fogháza esetén a kétharmad részének letöltéséhez igazodik.

Ha viszont a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát a Btk. 111. § (4) bekezdése alapján állapították meg, tehát, ha az elítelt a szabadságvesztés megkezdésekor huszonegyedik életévét betöltötte vagy a végrehajtás alatt tölti be, a bíróság a felnőtt korúakra vonatkozó (42-44.§-ok) alapján határozza meg a szabadságvesztés végrehajtásának a fokozatát, akkor ehhez igazodik a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja is.[53]

A feltételes szabadságra bocsátott fiatalok ez idő alatt pártfogó felügyelet alatt áll.[54]

A feltételes szabadság tartamára, megszüntetésére és a több feltételes szabadság párhuzamos töltésére vonatkozó általános szabályok (Btk. 48. § és Btk. 48/A. §) irányadóak a fiatalok terheltekre is.

A feltételes szabadságra bocsátásról a büntetés-végrehajtási bíróság a büntetés-végrehajtási intézet előterjesztése alapján, a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt az elítelt meghallgatása után határoz. A bv. bíróság a meghallgatás időpontjáról a bv. intézetet, ha a terhelt szabadlábon van, a terheltet és a fiatalok törvényes képviselőjét, továbbá ha az ügyész meghallgatása szükséges, az ügyészt értesíti.

A határozat meghozatala előtt a büntetés-végrehajtási bíróság - feltéve, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontjáig rendelkezésre álló idő legalább kettő hónap - elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését. A pártfogó felügyelő a vélemény elkészítése érdekében az elíteltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt legalább kettő hónappal a büntetés-végrehajtási intézetben meghallgatja, és vele ettől az időponttól kezdődően rendszeresen érintkezhet.

Az intézet a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége előtt kettő hónappal, illetve, ha ennél kevesebb idő áll rendelkezésre, haladéktalanul előterjesztést tesz a bv. bírónak.

A feltételes szabadságra bocsátásról soron kívül kell határozni, ha az előzetes fogva tartásban töltött időre figyelemmel az elítelt az ítélet jogerőre emelkedésekor feltételes szabadságra lenne bocsátható.

Ha a bv. bíróság azt észleli, hogy az elítelt a feltételes szabadság kedvezményéből az ítélet meghozatalakor kizárt lett volna, a Be. 359. §-a szerinti eljárás lefolytatása érdekében az alapügyben eljáró elsőfokú bíróságot keresi meg, és az elsőfokú bíróság határozatának megküldéséig az eljárást felfüggeszti.

Ha a bv. bíróság kizáró ok fennállását állapítja meg, a feltételes szabadságra bocsátást mellőzi.

Ha a feltételes szabadságra bocsátásról való döntéshez a szükséges adatok hiányoznak, de rövid időn belül beszerezhetők, a bv. bíróság a feltételes szabadságra bocsátás mellőzése helyett a meghallgatást elnapolja, és a meghallgatásra új határnapot tűz ki.

Az elítelt nem bocsátható szabadon, ha a feltételes szabadságra bocsátást engedélyező bírósági határozat kelte és a szabadon bocsátás határideje közötti időben előzetes letartóztatásba helyezik, vagy szabadságvesztés végrehajtását rendelik el.

Ha a bv. bíróság az elítelt feltételes szabadságra bocsátását rendelte el, de a bv. intézet a feltételes szabadságra bocsátás esedékességének napjáig arról értesíti, hogy az elítelt súlyos fegyelmi vétséget követett el, a bv. bíróság a feltételes szabadságra bocsátást újból megvizsgálja, és ennek alapján a végzését hatályon kívül helyezheti.

Ha a bv. bíróság az elíteltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét később újból megvizsgálhatja. Ha a bv. bíróság a feltételes szabadságra

bocsátást mellőzte, de úgy ítélte meg, hogy az elítélt később feltételes szabadságra bocsátható, az általa megjelölt időpontra kiegészítő véleményt és javaslatot kell előterjeszteni. Ilyen esetekben elrendelheti pártfogó felügyelői vélemény beszerzését. Ha a bv. bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra és annak későbbi megvizsgálására sem szabott meg újabb határidőt, az intézet akkor tehet ismételt előterjesztést, ha az elítélt magatartásában tartósan kedvező változás következett be.[55]

A feltételes szabadságra bocsátásra akkor nyílik lehetőség, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. Erre elsődlegesen az elítéltnak a büntetés végrehajtása során tanúsított kifogástalan magatartásából és arra mutató készségéből lehet következtetni, hogy törvénytisztelő életmódot fog folytatni.

A BH1996. 12. számú döntésből kitűnik, hogy csak az bocsátható feltételes szabadságra, akinek kifogástalan magatartása megfelel az intézeti szabályoknak. A döntés alapját képező ügyben a fiatalkorú elítéltet rablás büntette miatt 1 év 9 hónapi fiatalkorúak fogházában végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, előzetes letartóztatása alatt két esetben volt fegyelmileg felelősségre vonva, jutalomban nem részesült. Magatartása a büntetés végrehajtása alatt sem felelt meg maradéktalanul az intézeti szabályoknak, arra sincs adat, hogy szabadulása utánra tervezett munkáltatójával felvette volna a kapcsolatot. Ilyen körülmények között a másodfokon eljáró bíróság a nevelői véleménnyel egyetértve nem tudott kellő alappal arra következtetni, hogy a büntetés célja a további szabadságelvonás nélkül is elérhető.[56]

Ugyancsak nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha a bíróság más ügyben előzetes letartóztatását elrendelte.[57]

Ehhez kapcsolódnak a BH1996. 509. számú döntésben foglaltak, mely szerint a feltételes szabadságra bocsátást engedélyező végzést hatályon kívül kell helyezni, ha a szabadítás előtt más ügyben az elítélt előzetes letartóztatásának elrendeléséről vagy jogerős büntetés kiszabásáról érkezik értesítés. Ilyen esetben a büntetés-végrehajtási bírónak kötelezően nem kell meghallgatnia az elítéltet.

Hiába állnak fenn a feltételes szabadságra bocsátásnak a Btk. 47. § (1) bekezdésében meghatározott törvényi feltételei, ha az elítélttel szemben a büntetés végrehajtása alatt más büntetőeljárás folyik. Ilyenkor ugyanis az egyéb büntetőeljárás vizsgálatára is szükség van a megalapozott döntéshez. Így nem lehet arra következtetni, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

Összetettebb értékelést tartalmaz ezzel a kérdéssel kapcsolatban a BH1997. 106. számú döntés, és az előzőekben foglaltaktól némileg eltérő eredményre is jut.

Rögzíti ugyanis, hogy az újabb büntetőeljárás folyamatban léte önmagában nem zárja ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, pusztán a döntést befolyásoló egyik szempont lesz, és amennyiben az elítélt a büntetés végrehajtásának tartama alatt mindenben kifogástalan magatartást tanúsított, a vele szemben folyamatban lévő egyéb büntető eljárás - különösen, ha az annak alapjául szolgáló cselekmény elkövetésének ideje a büntetés megkezdésének előtti - önmagában nem zárja ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.[58]

Nemcsak a feltételes szabadság tartama alatti, hanem a korábbi szabadságvesztést kiszabó ítélet jogerőre emelkedésétől annak kitöltéséig terjedő időszakban bármely időpontban megvalósított újabb elkövetés alapot adhat a feltételes szabadság kizárására. Nincs helye a feltételes szabadság kizárásának olyan esetben, amikor a terheltet eredetileg felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték, és csak az elrendelt pártfogó felügyelet szabályainak megszegése miatt került sor a büntetés végrehajtására, majd a feltételes szabadság engedélyezésére, és

ezalatti időszakra esik az újabb bűncselekmény elkövetése. A Btk. 47. § (4) bekezdés a) pont szerinti kizárási ok ugyanis csak korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítéleshez kapcsolódhat. A feltételes szabadságból kizárás szempontjából "korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítéles"-en a jogerős elítélést kell érteni.

Az összbüntetési eljárásban a feltételes szabadságra bocsátás vonatkozásában - miként a büntetés-végrehajtási fokozat és a közkegyelem tárgyában is - a terhelte nézve az alapítéletek bármelyikében előforduló legszigorúbb rendelkezést kell alkalmazni.[59]

Ebből következik, hogy ha a terhelt bármelyik alapügyben a feltételes szabadságra bocsátásból kizárt volt, a korlátozást az összbüntetés egésze tekintetében is ki kell mondani.

Közkegyelem alkalmazását követően bírt nagy gyakorlati jelentőséggel az a döntés, mely szerint nem alapozza meg a feltételes szabadságra bocsátásból kizárást az, ha a terhelt korábbi büntetése tekintetében végrehajtási kegyelemben részesült, majd a várakozási idő alatt újabb szándékos bűncselekményt valósított meg, és ezért szabadságvesztésre ítélik. Más a helyzet, ha a terhelt úgy szabadul a végrehajtási kegyelem folytán a szabadságvesztésből, hogy feltételes szabadságra is bocsátották. Ilyen esetben a bíróságnak a korábbi ügyben engedélyezett feltételes szabadság megszüntetése mellett az újabb elbírálás alatt álló ügyben is ki kell zárnia a feltételes szabadságra bocsátásból.

A feltételes szabadság felőli döntés alapvető kihatással van a ténylegesen letöltendő szabadságvesztés mértékre, ezért garancia fűződik ahhoz, hogy engedélyezéséről a bíróság dönthet. A büntetés-végrehajtási bíró döntése ellen fellebbezésnek van helye, melyet a megyei (fővárosi) bíróság másodfokú tanácsa tanácsulésen bírál el.

Azt, hogy az elítélt letöltötte-e már büntetése adott részét, mindig a vizsgálatkor aktuális végrehajtási fokozat szerint kell eldönteni.

Tehát, ha a büntetés-végrehajtási bíró a Btk. 46. § (1) bekezdése alapján korábban az ítéleti rendelkezéshez képest a büntetés hátralévő részének eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb fokozatban történő végrehajtásáról rendelkezett, az e fokozatnak megfelelő minimális időtartam lesz az irányadó.

A büntetés fele részének letöltése utáni szabadulás előfeltétele, hogy az ítélező bíróság a büntetés kiszabásánál irányadó szempontok alapján ítéletében ennek lehetőségét megadja, de a feltételes szabadság engedélyezése ilyenkor sem automatikus, hanem a büntetés-végrehajtási bíró állásfoglalásától függ.

Az ítélező bíróság e lehetőséget csak különleges méltánylást érdemlő esetben adhatja meg. A különös méltánylást érdemlő eset mibenlétének a meghatározása a hatályos törvény szerint ismételten a bírói gyakorlat feladata.

Korábban ez ugyanígy volt, azonban 1999. március 1-jei hatállyal az 1998. évi LXXXVII. törvény 37. §-a a Büntető Törvénykönyvbe iktatta a Btk. 138/B. §-t, mely a különös méltánylást érdemlő eset fogalmára törvényi meghatalmazást adott.

E rendelkezést azonban a 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdésének e) pontja 2003. március 1-jével hatályon kívül helyezte, mivel a törvényi meghatározást szükségtelennek ítélte, és kifejezetten a bírósági mérlegelés körébe kívánta utalni a különös méltánylást érdemlő eset megállapításának feltételeit.

A büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátás nem alkalmazható a többszörös visszaeső elítéltek esetében.

Ez utóbbi kitétel a 2003. évi II. törvény 3. §-sal eszközölt módosítás következtében került vissza ismételtén a (3) bekezdésbe 2003. március 1-jei hatállyal. A rendelkezés ugyanilyen formában szerepelt már itt 1999. március 1-jét megelőzően, a két említett időpont között viszont nem.

Ennek oka az, hogy a két említett időpont között a Btk. 47. § (4) bekezdés c) pontja a többszörös visszaeső feltételes szabadságra bocsátását egyáltalán nem engedte meg, így a korlátozás külön történő kimondása szükségtelen volt.[60]

Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét később újból megvizsgálhatja.

Ehhez pedig nem kell megvárnia az adott fokozathoz kapcsolódó 2/3 vagy 3/4 tartamú büntetés letöltését, mert az 1/2 kedvezmény lehetősége továbbra is fennáll.

A feltételes szabadságra bocsátás az elítéltre nézve jelentős kedvezmény, amely azzal az előnnyel jár, hogy büntetése bizonyos részét ténylegesen nem kell letöltenie. Alkalmazását a törvény meghatározott, esetenként alanyi körülményekhez, feltételekhez köti, melyek meglétét a büntetés-végrehajtási bíró vizsgálja. Fennállhatnak azonban olyan körülmények is, amelyek a feltételes szabadságra bocsátás alkalmazásának indokoltságát önmagukban kizárhatják.

A törvény kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből azt, akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet a korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet után, a végrehajtás befejezése előtt követett el. E szigorú rendelkezés indoka az, hogy az elkövetőt még az sem volt képes visszatartani újabb bűncselekmény elkövetésétől, hogy szabadságvesztés végrehajtásának hatálya alatt áll.

Fontos kiemelni, hogy a feltételes szabadságra bocsátás csak abban az esetben kizárt, ha az újabban elkövetett bűncselekmény szándékos, annak viszont nincs jelentősége, hogy a korábbi elítélés szándékos vagy gondatlan bűncselekmény miatt történt.

A szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt elkövetett bűncselekménynek kell tekinteni azt is, amelyet a jogerős ítélet meghozatalát követően a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt, a büntetés végrehajtásának időtartama vagy a feltételes szabadságra bocsátás időtartama alatt követtek el.

A BK 157. számú állásfoglalás 8. pontja kimondja, hogy a büntetés kiszabását nem érintő, a büntetés-végrehajtás körébe tartozó járulékos kérdéseket érintő hátrányosabb rendelkezést célzó fellebbezés a súlyosítási tilalom szempontjából nem tekinthető a vádlott terhére bejelentett fellebbezésnek, és az első fokú ítélet e tekintetben történő megváltoztatása nem sérti a súlyosítási tilalmat. Ebből következően a másodfokú bíróság a törvényi előfeltételek megléte esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárhatja abban az esetben is, ha a vádlott terhére fellebbezést nem jelentettek be.[61]

V.2. A közérdekű munka

E főbüntetést korábban fiatalkorúval szemben nem lehetett alkalmazni, az 1997. évi LXXIII. törvény 8. §-a iktatta be a Btk.-ba. 1997. szeptember 15-én lépett életbe.

Alkalmazásának feltétele, hogy a fiatalkorú az ítélet meghozatalakor nagykorú legyen. Azzal szemben, aki csak a házasságkötése folytán tekinthető nagykorúnak (Ptk. 12. §) a közérdekű munka nem alkalmazható.

Ez a szabadságvesztéssel nem járó szankció, mint javító-nevelő munka, 1979-től 1993 közepéig a 16. életévüket betöltött fiatalokkal szemben kerülhetett alkalmazásra.

Ezt követően egészen 1997-ig csak felnőtt elítéltek esetében volt kiszabható.

Érdekes kérdést vet fel, hogy a polgári jog szabályai szerint nagykorú személy a büntetőeljárás során ugyanúgy fiatalokkal esik egy megítélés alá. Indokoltnak tartanám ezekben az esetekben felajánlani a közérdekű munka lehetőségét a vádlottnak, illetőleg a bíróság mérlegelési jogkörének a kiszélesítését.

Az ítélet meghozatala alatt a cselekmény jogerős elbírálását kell érteni. Ennek értelmében, ha az elkövető a 18. életévét az elsőfokú ítélet meghozatala után tölti be, nincs akadálya annak, hogy a fellebbviteli bíróság vele szemben más büntetés helyett közérdekű munkát szabjon ki, feltéve, hogy e döntés nem ütközik súlyosítási tilalomba.[62] Ha a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell változtatni, azt a fiatalok fogházában kell végrehajtani 21 év alatt.[63] A közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés végrehajtási fokozata a 21. életévet betöltött elítéltek esetén felnőtt korúak fogháza.[64]

A fiatalokkal szemben a közérdekű munka főbüntetés mellett a foglalkozástól eltiltás és a járművezetéstől eltiltás mellékbüntetések alkalmazhatók.

Bár a közérdekű munka kiszabására igen széles körben nyílik elvi lehetőség, a bíróságok mégis elenyésző számban alkalmazzák.

Kiszabására sor kerülhet minden olyan bűncselekmény elkövetésekor, amelynek büntetési tételében ez alternatív szankcióként szerepel. Az enyhítő szakasz alkalmazásával pedig valamennyi, kizárólag szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetén is. Mégis a terheltek legfeljebb 1-2 %-átítélik közérdekű munkára.

Neves elméleti szakemberek és kutatók egyaránt úgy vélik, hogy a törvény indokolatlanul szűkíti a szankció alkalmazásának körét, amikor csak a már „fiatal felnőtt” terhelten szemben engedi kiszabni.

Tény, hogy a nyugati államokban akár a jóvátétel keretében, akár közcélú munkaként megszervezve, lényegesen gyakrabban élnek vele a bíróságok, s igen pozitívak a tapasztalatok. [65]

A közérdekű munka feltételének, a 18. életévnek 16. életévre történő visszaállítása véleményem szerint indokolt lenne. A szabadságelvonással járó intézkedések kiszabásának elkerülése így a törvény keretein belül is még inkább biztosítottá válna.

A németországi Mecklenburg- Vorpommern tartományban a lakosság egy részét sújtó munkanélküliség problémája, és ennek következtében kialakuló megélhetési nehézségeknek köszönhetően drámai módon megnőtt a pénzbüntetések szabadságvesztésre átváltoztatásának száma. Egyre több olyan személy, akit csupán pénzbüntetésre ítélték, részesült végül szabadságelvonásban. Így a büntető törvény által engedett enyhébb szankció helyett az elítélt tulajdonképpen a legsúlyosabb szankcióban részesült.

A tartomány kormányzata a kedvezőtlen tendencia megfordítása érdekében egy átfogó program kidolgozásába kezdett. Mivel a német alkotmány tiltja a „kényszermunkát”, a német történelem gyászos időszakára tekintettel, a büntetési rendszer így nem ismeri a közérdekű munkát, mint főbüntetést. A szabadon vállalt közérdekű munkát azonban büntető törvényük engedélyezi. Ilyen előzmények hatására indult újjára 1998-ban a „Kiút” elnevezésű program.[66]

A gyakorlatban felmerült problémák között a német szakértők megemlítik, hogy a szociálisan hátrányos helyzetű, gyakran írástudatlan, vagy alacsony szellemi képességű elítéltek gyakran képtelenek arra, hogy a közérdekű munkát kérő formulát önállóan kitöltsék. Szociális

munkások közreműködésére lenne szükség, akik már az eljárás legelején felvonnák a kapcsolatot az elítéltekkel. Szükséges lenne a tömegtájékoztatás útján a program népszerűsítése.

Gondot okoz az, hogy kevés a megfelelő munkahely, ahol szívesen alkalmaznának elítélteket. A fogadó munkahelyeken is gyakran adódik nehézség a kollégák hozzáállásával.

Gyakori probléma az is, hogy a programba nem tudják bevonni azokat, akiknek nincsen bejelentett lakcímük.

A kísérlet még nem fejeződött be, de az megállapítható, hogy már az első tapasztalatok is biztatóak.

Azt gondolom, hogy hazánkban, ahol a közérdekű munka, mint főbüntetés a büntetési rendszer része, tehát a jogi gondolkodástól nem idegen, hasznos megismerni ezt a kezdeményezést.

A pénzbüntetések aránya- mind a felnőtt korúak, mind a fiatalok esetében- a többi főbüntetéshez képest nálunk igen magas, és nem teljesítés esetén az egyetlen lehetőség Magyarországon is a pénzbüntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása, amely igen magas költségekkel jár.

Ezért megítélésem szerint a hazai igazságszolgáltatási és büntetés- végrehajtási gyakorlat számára is igen sok hasznos tapasztalatot adhat ez a német kísérlet.

A fiatalok esetében alkalmazható lehetne bizonyos bűncselekmények elkövetése esetén, hogy a bíró a fiatalok döntésére bízna, hogy vállalja -e a szabadságvesztés büntetés helyett közérdekű munka végzését. A rövidebb tartamú szabadságelvonással járó büntetések a fiatalok döntése által elkerülhetővé válnának.

A fiatalok megtapasztalhatná ezáltal is, hogy saját sorsának irányítása a kezében van. A munka végzése, illetve az, hogy saját döntése által kerülhet-e el a szabadságvesztést pszichikailag is ösztönzőleg hatna.

A skandináv országokban a legelterjedtebb büntetési forma a közhasznú munkavégzéssel egybekötött pártfogói felügyelet alá helyezés. A fiataloknál szinte az egyetlen büntetési nem. Így fordulhatott elő, hogy 1996-ban Dániában hat fő fiatal fogvatartott volt.[67]

V.3. A pénzbüntetés

A 14-18. év közötti életszakasz jellemzője, hogy egybeesik e korosztály középfokú tanulmányaival, vagyis ebben az életkorban általában nem jellemző, hogy a fiatalok maguk szerezzék meg a létfenntartáshoz szükséges anyagi javakat. Túlnyomó többségük családban él, eltartásukról szüleik, hozzátartozóik gondoskodnak. Ennek alapját a szülők, hozzátartozók keresete, jövedelme, vagyona szolgáltatja.

Ha végeznek is bizonyos rendszerességgel jövedelmet eredményező tevékenységet, ennek összege messze elmarad a felnőttekétől, ezért büntetőjogi szankcionálás körében történő elvonása semmiképpen sem alkalmas a bűnelkövető fiatalokkal szemben megfogalmazott büntetési célok elérésére.

A pénzbüntetés akkor éri el célját, ha a bűncselekmény elkövetőjének okoz joghátrányt. Fiatalok esetén akkor beszélhetünk önálló jövedelemről (vagyonról), ha az saját munkájából származik, rendszeresnek mondható, és létfenntartását fedezi. Önálló keresetet kell megállapítani a fiatalok esetében, ha utána társadalombiztosítási járulékot fizetnek és a személyi jövedelemadózásnak az alanya. Jövedelem lehet ösztöndíj, jogügyletből származó

rendszeres bevétel, de általában e körbe nem vonhatók a fiatalok vagy a gondozóját megillető szociális juttatások. [68]

Az általános rendelkezésektől eltérő szabály továbbá, hogy a fiatalok elítélteivel szemben a meg nem fizetett pénzbüntetést csak abban az esetben lehet átváltoztatni szabadságvesztésre, amennyiben a behajtását megkísérelték (pl. fizetésletiltás, foglalkozás útján), s az eredményre nem vezetett.[69]

Átváltoztatás esetén egy napi tétel pénzbüntetés helyébe 21. életévét be nem töltött fiatalok esetében egy napi fiatalok fogháza büntetés, 21. életévét betöltött fiatalok esetében egy napi fogházbüntetés lép.

VI. A mellékbüntetések

A fiatalok esetén a törvény a büntetés és intézkedés célján belül elsődlegesnek tekinti az egyéni megelőzést, ezért a törvény kizárja olyan büntetések és intézkedések alkalmazását fiatalokkal szemben, amelyek jellegükben fogva nem nevelő jellegűek, ugyanakkor szélesebb körben teszi lehetővé a nevelő jellegű intézkedések alkalmazását, és a javítóintézetit nevelést.[70]

Mellékbüntetések:

- a közügyektől eltiltás
- a foglalkozástól eltiltás
- a járművezetéstől eltiltás
- a kitiltás
- a kiutasítás
- a pénzmellékbüntetés

Az általános szabályokat kell figyelembe venni az alábbi esetekben: foglalkozástól eltiltás esetén, járművezetéstől eltiltás esetén. A kiutasítás nem magyar fiatalokkal szemben is alkalmazható.

VI.1. A közügyektől eltiltás

Fiatalok csak egy évet meghaladó szabadságvesztés kiszabása esetén lehet a közügyektől eltiltani.[71] E rendelkezés összhangban van azzal, hogy e jogok gyakorlásában való részvételt (beletartozik a büntetőjogi értelemben vett fiatalok) kiskorú esetében más jogszabályok eleve korlátozzák. Fiataloknál e büntetés ezért csak akkor bír jelentőséggel, ha olyan tartalmú szabadságvesztésre ítélik, amiből feltételezhetően tizenharmadik életévének betöltése után szabadul. Másrészt csak ilyen súlyú büntetés kiszabásának szükségességéből lehet következtetni a fiatalok „életvitelére”, mely méltatlanná teszi őt jogainak gyakorlására.[72]

A közügyektől eltiltás fiatalok elítélteivel szemben elsősorban nem a tényleges joghátrány, hanem mindenekelőtt a társadalmi és jogi rosszallás nyomatékos kifejezője, de materiális joghátránnyá válik abban az esetben, ha végrehajtása részben vagy egészben az elítélt 18. életévének betöltése utáni időre esik.

A közügyektől eltiltás mellékbüntetés alkalmazásának bírósági gyakorlatára találunk példát a BH1989.470.-ben:

A városi bíróság, mint fiatalok bírósága a fiatalok terhelt bűnösségét jármű önkényes elvitelének büntetésében állapította meg, és ezért a fiatalok fogházában végrehajtandó 3 hónapi szabadságvesztésre és 1 évre a közügyektől eltiltásra ítélte, egyben elrendelte a terheltre korábban kiszabott - végrehajtásában 2 évi próbaidőre felfüggesztett - 8 hónapi

szabadságvesztés végrehajtását. A közügyektől eltiltás mellékbüntetés törvénysértő alkalmazása miatt emelt törvényességi óvás alapos volt.

A Btk. 53. §-ában foglalt rendelkezés értelmében közügyektől eltiltás mellékbüntetés kiszabására akkor kerülhet sor, ha az elkövetőt a bíróság szándékosan elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéli, és méltatlan arra, hogy részt vegyen a közügyek gyakorlásában. A fiatalok elkövetők esetében a Btk. 115. §-a azt a további feltételt is fűzi az említett mellékbüntetés alkalmazhatóságához, hogy a főbüntetésként kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztés tartama az 1 évet meghaladja.

Míthogy az adott esetben a fiatalok bírósága által kiszabott szabadságvesztés tartama 3 hónap volt, a főbüntetés mellett kiszabott közügyektől eltiltás alkalmazása törvénysértő.

Ezért a Legfelsőbb Bíróság az említett rendelkezést hatályon kívül helyezte.[73]

VI.2. A kitiltás

A Btk. A fiatalokkal szemben szűkíti e mellékbüntetés alkalmazásának lehetőségét, amikor úgy rendelkezik, hogy a megfelelő családi környezetben élő fiatalokat nem lehet kitiltani abból a helységről, melyben családjuk él. A megfelelő családi környezet ugyanis hatékonyan szolgálhatja a fiatalok nevelését, helyes irányú fejlődését, társadalomba beilleszkedését.

A megfelelő családi környezet bírói megítélést igénylő kategória.

Az a körülmény, hogy a fiatalok kapcsolata a családjával nem zavartalan, önmagában nem teszi alkalmatlanná a családját a nevelésre, valamelyik családtag bűnöző életmódja azonban az lehet.

Kitiltásnak az általános szabályok alapján a törvényben meghatározott feltételek esetében is csak akkor lehet helye, ha az elkövető meghatározott közigazgatási egység területén a bűnismérlést ösztönző, vagy egyébként káros személyi kapcsolatokkal rendelkezik, illetve a bűncselekmény természetére, annak meghatározott helyhez kötődésére figyelemmel, vagy egyéb ok folytán az ott tartózkodása sérti a közérdeket.

A fiatalok gondozásán és ellátásán kívül a családi környezetnek kiemelkedő jelentősége van a személyisége fejlődésében is. A törvényi célokkal ellentétes lenne, ha kiszakítanák a megfelelő mikro-környezetéből.

Ellenben, ha éppen ez a környezet befolyásolja károsan a fiatalok erkölcsi és szellemi fejlődését, a kitiltásnak nincs akadálya.

Míndezeket a körülményeket különös alaposággal kell vizsgálni a büntetés kiszabása során.

Általában megfelelőnek tekintendő a családi környezet akkor is, ha a fiatalok nem teljes családban, hanem csupán az egyik szülő, vagy más nagykorú hozzátartozó gondozásában nevelkedik, amelyben ellátása, felügyelete és taníttatása biztosított.[74]

VII. Az intézkedések

A büntetőjogi intézkedések közvetlen ősei elsősorban a biztonsági, preventív célú utólagos fogvatartás és bizonyos közigazgatási (rendőri rendszabályok) jogintézményében kereshetők.[75]

A szankció dualizmusának, azaz a büntetés mellett az intézkedések a büntetőjogba való bevezetése Carl Strossnak köszönhető. Stross elmélete szerint a megtorló büntetések fenntartása mindenképpen elengedhetetlen, ez számára tudományos meggyőződés. A megtorlást az állam nem öncélként gyakorolja, a megtorlás az állami jogvédelem szolgálatában áll, s ez a megtorló büntetés az ember erkölcsi igényeinek is megfelel és a bűnösség mértéke szerint alakul.

A büntetés lényege nem más, mint a bűnösre irányuló pszichés behatás. A büntethetőséghez tehát az is hozzátartozik, hogy a büntetés pszichés hatását megfelelően érzékelhesse az elkövető. Ezt a pszichés hatást pedig a fiatalok, a szellemileg rendellenes és az alkoholisták elkövetők, továbbá akik már számos büntetést álltak ki, nem képesek érzékelni. Stross szerint a törvényhozó feladata azoknak az elkövetőknek a kiválasztása, akik büntetéssel nem befolyásolhatók, így másfajta elbánás, kezelés alá kell őket vetni. Stross ezt a biztonsági intézkedésben találta meg. Az intézkedés lényege számára az elkövető célszerű kezelésében áll, akinek állapota kriminológiailag kedvezőtlen, és a büntetésre még nem vagy már nem fogékony, avagy jobban és hatékonyabban kezelhető, mint büntethető. Így tehát az intézkedések speciálpreventive hatnak, nevelő és gyógyító jellegűek.

Az általános szabályokhoz képest a fiatalokra vonatkozó külön rendelkezések között a törvényhozó lehetővé teszi a javítóintézeti nevelés elrendelését. Az egyéb intézkedésekre vonatkozó speciális szabályok a próbára bocsátás, és a pártfogói felügyelet.[76]

Intézkedések:

- megrovás
- próbára bocsátás
- kényszergyógykezelés
- alkoholisták kényszergyógyítása
- elkobzás
- vagyonekobzás
- pártfogó felügyelet
- javítóintézeti nevelés

A megrovásra a Btk.72.§-ának rendelkezéseit kell alkalmazni. Az általános szabályok szerint kell eljárni a kényszergyógykezelés, és a kényszergyógyítás valamint az elkobzás, vagyonekobzás esetében is.

Dr. Máramarosi Istvánné újabb szabályozási problémára hívja fel a figyelmet az intézkedések és a mellékbüntetések viszonya és alkalmazhatósága körében.

A törvény szerint mellékbüntetést csak főbüntetés mellett vagy kivételesen helyette, önállóan lehet kiszabni. Intézkedés mellett a mellékbüntetés egyik formában sem alkalmazható.

A fiatalok által elkövetett közlekedési bűncselekményeknél ez a kötöttség sok szakmai konfliktus forrása.

Számos esetben nehezen tud dönteni a bíróság, hogy melyik érdeket helyezze előtérbe.

A legtöbbször az elsődleges érdek az, hogy a közlekedési bűncselekményt elkövető fiatalok a bíróság önálló mellékbüntetéssel tiltsa el a járművezetéstől.

Előfordulhat azonban az az eset is, hogy a fiatalok a közlekedési bűncselekmény mellett más jogsértést is elkövet, vagy a családi körülményei, az életvitele, a próbára bocsátás mellett a pártfogó felügyeletet is indokolja.

Ha csak a közúti járművezetéstől való eltiltást alkalmazzák, a másik bűncselekmény büntetlenül maradna, ezért a hatályos jogban egyetlen megoldás adódik: a felfüggesztett szabadságvesztés- büntetés, mert mellette alkalmazható a mellékbüntetés is, és kötelező a pártfogó felügyelet.

Felvetődik a kérdés, hogy szükséges –e az első ízben bűncselekményt elkövető fiatalokra a szabadságvesztés kiszabása, akár felfüggesztett formában is. Jogszabályi hézag vagy helytelen rendelkezés miatt nem lenne szabad aránytalan büntetéssel sújtani egy fiatal gyermeket.

A bíróságok is általában azt a megoldást választják, hogy az egyik érdeket figyelmen kívül hagyják, és vagy az önálló mellékbüntetést vagy a próbára bocsátást alkalmazzák.[77]

VII.1. A próbára bocsátás

A büntetőjogi reformmozgalmak eredményeként terjedt el szerte a világon az a felismerés, hogy a bűnelkövetők jelentős részénél nincs szükség a büntetés tényleges végrehajtására, hanem elegendő az ezzel való közvetlen fenyegetés is.

Ilyen megfontolások hatására alakult ki a feltételes elítélés, melynek két alapvető változata közül egyik a próbára bocsátás.

Hazánkban a próbára bocsátást elsőként az 1908. évi büntető novella a fiatalkorúaknál vezette be.

A próbára bocsátás kettős karakterű, azaz a büntetés és az intézkedés vonásait is egyesíti.

Fiatalkorú elkövető esetén a próbára bocsátás lehetőségét a Btk. nem köti ki a bűncselekmény tárgyi súlyához, tehát bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén elvileg alkalmazható.

A Btk. 117. § (2) bekezdésében a jogalkotó azt a körülményt értékeli, hogy a fiatalkorú személyisége még gyorsan változik, s így már egy év alatt lemérhető, hogy az intézkedés vele szemben elérte-e célját.

Amennyiben a fiatalkorú a próbára bocsátás szabályait megszegi, vagy a próbaidő alatt újabb bűncselekmény követ el, vele szemben nemcsak büntetést, hanem javítóintézetit is lehet alkalmazni. Egyébként a próbára bocsátásra itt is érvényesek az általános rendelkezések (pl. nem bocsátható próbára a többszörös visszaeső fiatalkorú).

A próbára bocsátott fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll. [78]

Ha a fiatalkorú terhelt a korábbi próbára bocsátás tartama alatt újabb bűncselekményt követ el, az ügyek egyesítése mellett sem lehet helye az újbóli próbára bocsátás kimondásának, hanem a korábbi próbára bocsátást meg kell szüntetni, és javítóintézetit kell alkalmazni vagy halmazati büntetést kell kiszabni.[79]

Próbára bocsátás próbaideje alatt elkövetett cselekmény esetében fokozottabban vizsgálendő, hogy a büntetési célok a büntetés végrehajtása nélkül is elérhetők-e.

VII.2. A pártfogó felügyelet

Az általános szabályhoz képest a törvény négy esetben kötelezően rendeli el a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét, nevezetesen:

- a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése (Btk. 89. §) esetén;
- a próbára bocsátás (Btk. 117. §) mellett;
- feltételes szabadságra bocsátásnál (Btk. 47. §, Btk. 112. §);
- javítóintézetből ideiglenes elbocsátás esetén [Btk. 118. § (3)].

Ezen esetekben a bíróságnak mérlegelési jogköre nincs, a törvény rendelkezéséből következik a pártfogó felügyelet kötelező megállapításának szükségessége. Ennek elmulasztása is pótolható, ugyanis a bíróság a Be. 373/A. §-a alapján utólag is határozhat a pártfogó felügyelet megállapításáról.

A vádemelés elhalasztásakor az ügyész állapítja meg, hogy a terhelt pártfogó felügyelet alatt áll.[80]

A pártfogó felügyelet célja, a magatartási szabályok:

A pártfogó felügyelet célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése valamint az általános, és a bíróság, illetve az ügyész által előírt külön magatartási szabályok betartásának az ellenőrzése.

Ennek keretében a pártfogolt köteles a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani, a pártfogónál a megjelölt időpontban jelentkezni, részére a szükséges felvilágosítást - különösen lakó-, illetve tartózkodási helyének, munkahelyének, illetve tanulmányai helyének, valamint családi körülményeinek megváltozásával kapcsolatos tényeket bejelentve - megadni.

A fiatalok pártfogó felügyeletének végrehajtása:

A fiatalok pártfogó felügyeletét is a Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatalának a megyei (fővárosi) hivatalainál működő pártfogó felügyelők látják el.

A pártfogolt, köteles, ha munkaképes - a jogszabályban meghatározott kivétellel, a lehetőségekhez képest - munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni. A pártfogó felügyelet ellátása során a hivatásos pártfogó, valamint a rendőrség egymást tájékoztatva, együttműködve jár el. Ez a szabály nem vonatkozik arra a pártfogoltra, aki nevelési-oktatási intézmény nappali tagozatának tanulója, vagy foglalkoztatást elősegítő képzésben vesz részt, és az eltartása családon belül vagy otthont nyújtó ellátás keretében biztosított.[81]

Dr. Orell Ferenc álláspontja szerint a sikeres pártfogolás a vádemelés elhalasztásának a záloga lehet. A holland példa alkalmazása Magyarországon is elősegítené a pártfogó felügyeleti rendszer hatékonyabb megvalósulását. Egyedülálló sajátossága a holland rendszernek, hogy az igazságszolgáltatás minden szakaszában jelentős szerepet tölt be. Attól a pillanattól kezdve, hogy valakit őrizetbe vesznek, egészen az igazságügyi eljárás befejezéséig kapcsolatban áll az eljárás alá vontakkal. Így feltárhatja a hátteret, mellyel az eljárásnak szembesülnie kell.[82]

Szükséges továbbá, hogy a pártfogó szolgálat saját szociális erőforrásokkal is rendelkezzen. Az ügyészi tapasztalatok is azt erősítik, hogy a pártfogolás az eredményességet, a társadalmi hasznosságát csak akkor tudja méltóan betölteni, ha ehhez biztosítják a megfelelő társadalmi és gazdasági feltételeket.[83]

VII.3. A javítóintézeti nevelés

A javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan intézkedés, amely csak fiatalok vádlottakkal szemben alkalmazható.

A törvény - ellentétben a próbára bocsátásnál alkalmazott szerkesztési móddal - nem rögzíti, hogy elrendelésére bármely bűncselekmény elkövetése esetén sor kerülhet, azonban nem is említi, hogy milyen bűncselekmények elkövetése esetén alkalmazható.

Megjegyzendő, hogy mivel a próbára bocsátás felnőtt korú elkövetőkkel szemben is alkalmazható,[84] így jogszabály-szerkesztési szempontból szükséges volt a fiatalokra vonatkozóan megállapítani, hogy ezen intézkedés alkalmazására minden esetben sor kerülhet. Mindebből következően javítóintézeti nevelés elrendelésére fiatalok esetén bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén sor kerülhet, ha a vádlott nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Kizáró rendelkezés hiányában az is megállapítható, hogy akár többszörös visszaeső fiatalok esetén is sor kerülhet ezen intézkedés elrendelésére.[85]

A megfelelő családi környezetben élő fiatalok javítóintézeti nevelésére nem kerülhet sor, hiszen a Btk. 118. §-a éppen azt a feltételt tartalmazza, hogy a nevelés érdekében legyen szükség ezen intézkedés alkalmazására. A megfelelő családi környezetben értendő az is, ha csupán az egyik szülő, avagy más nagykorú hozzátartozó (nagyapó, testvér, más közeli hozzátartozó, esetleg házastárs) gondozásában nevelkedik a fiatalok, de biztosítva van

ellátása, felügyelete, taníttatása, avagy munkaviszonyban álló személy esetében is körülményei alapján családi környezete rendezettnek tekintendő.

Ebből a szempontból elsősorban azt kell vizsgálni, hogy a családi környezet alkalmas-e a fiatalkorú erkölcsi, szellemi, testi fejlődésének biztosítására.

A törvény - ellentétben a kitiltás mellékbüntetésnél megfogalmazottakkal - nem említi kizáró okként a megfelelő családi környezetből való kiemelés tilalmát, de a jogalkalmazónak ezeket a körülményeket gondosan vizsgálnia kell.

A végrehajtandó szabadságvesztés kiszabásánál a törvény már nem fogalmazza meg feltételként, hogy a fiatalkorú nevelése érdekében a fiatalkorúnak a környezetéből való kiemelése és büntetés kiszabása szükséges legyen, de a Btk. 108. § (3) bekezdésében írtak szerint szabadságelvonással járó intézkedést (és ez éppen a javítóintézeti nevelés) alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha a büntetési-nevelési célok más módon nem érhetők el. Ezzel összefüggésben a javítóintézeti nevelés a szabadság elvonásával járó jellege miatt hátrányosabb lehet, mint a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabása, még akkor is, ha nem jár együtt a bűnösség kimondásával.

Mielőtt a bíróság javítóintézeti nevelés alkalmazása mellett dönt, különös gondossággal kell vizsgálnia a fiatalkorú személyi körülményeit, ennek keretében a környezettanulmányt, a gondozó vallomását, továbbá az iskolai és munkahelyi véleményeket. Mindezen túl 18. életévet betöltött fiatalkorú esetében már nem célravezető ezen intézkedés alkalmazása, 19. életévet betöltött fiatalkorú esetén pedig a végrehajtására sem kerülhet sor.

Az 1995. évi XLI. törvény 3. §-a a korábban határozatlan ideig tartó javítóintézeti nevelés intézkedést határozott idejűvé alakította át. A bíróság az ítéletében a javítóintézeti nevelés tartamát - a szabadságvesztés büntetéshez hasonlóan - években és hónapokban állapítja meg.[86] Ennek során a büntetés kiszabásakor irányadó súlyosító és enyhítő körülményekre[87], valamint a vádlott életkorára kell figyelemmel lenni. Így 17. életévet betöltött fiatalkorú esetén már nem célszerű három évi javítóintézeti nevelés elrendelése.

A javítóintézeti nevelés olyan intézkedés, amely önállóan, főbüntetés helyett alkalmazható, és elrendelése esetén mellékbüntetés kiszabására sem kerülhet sor. Fiatalkorúak esetén gyakran felmerül - az általuk elkövetett cselekmények jellege miatt - a járművezetéstől eltiltás szükségessége. A jelenlegi szabályozás szerint azonban a járművezetéstől eltiltás csak főbüntetés mellett, illetve önállóan alkalmazható,[88]de a törvény arra nem ad felhatalmazást a jogalkalmazás számára, hogy a javítóintézeti nevelés mellett bármilyen mellékbüntetés kiszabásra kerüljön. Megjegyzendő, hogy ezzel kapcsolatban kizáró rendelkezés sincs, mivel a próbára bocsátáshoz hasonlóan a javítóintézeti nevelés is büntetés helyett alkalmazott intézkedés, és a próbára bocsátással kapcsolatban kialakult gyakorlat szerint az ilyen jellegű, azaz büntetőjogi felelősséget megállapító, de büntetést nem tartalmazó intézkedés mellett nincs helye mellékbüntetés kiszabásának.

A gyakorlatban korábban problémaként merült fel, hogy a javítóintézeti nevelés mellett elkobzás alkalmazható-e. A Btk. 70. § (2) bekezdése szerint az elkobzás önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható. Ezen anyagi jogi szabálynak felel meg a próbára bocsátással kapcsolatban a Be. 214/A. § (2) bekezdése, ami azt tartalmazza, hogy a bíróság a próbára bocsátást kimondó végzésében elkobzást, vagyonelkobzást rendelhet el. Mindebből az következik, hogy a javítóintézeti nevelés mellett elkobzásra sor kerülhet. A javítóintézeti nevelés mellett vagyonelkobzás intézkedés is alkalmazható.

A javítóintézeti nevelést a bíróság a Be. 305. §-ban írt szabályok szerint ítélettel rendeli el, de a fiatalkorú bűnösnek kimondását mellőzi, azaz megállapítja, hogy a vádlott elkövette a Btk.

Különös Részében írt egy vagy több bűncselekményt. A fiatalkorút kötelezni kell a bűnügyi költség viselésére is.

Amennyiben az elsőfokú bíróság a vádlottal szemben nem jogerősen javítóintézeti nevelés rendel el, és a vádlott a határozat meghozatalakor

- szabadon volt, elrendelheti (ha annak a Be. (új) 92. §-ban írt feltételei fennállnak) a vádlott előzetes letartóztatását, ez esetben annak végrehajtását (még súlyosításra, végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására irányuló fellebbezés esetén is) célszerű javítóintézetben fogatosítani;

- előzetes fogva tartásban volt, akkor amennyiben a bíróság fenntartja a kényszerintézkedést, szintén még a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása érdekében súlyosításra irányuló fellebbezés esetén, és akkor is, ha a vádlott az előzetes fogva tartást korábban bv-intézetben töltötte, célszerű azt a továbbiakban javítóintézetben fogatosítani. Ez esetben azonban figyelemmel kell lenni az elrendelt intézkedés tartamára, azaz a javítóintézeti nevelésből még hátralévő időre is.

Az intézetben folyó nevelés célja a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése. A nevelés során kiemelten kell foglalkozni az alkohol és a kábítószer veszélyeivel, a szexuális élet problémáival.

A nevelő egyéni nevelési tervet készít a fiatalkorú számára a befogadásakor készített szakértői vizsgálatok megállapításai, családi kapcsolatairól beszerzett tájékoztatás, az intézetbe kerülése előtt készített pedagógiai, pszichológiai vélemények, valamint a befogadást követően tapasztalt viselkedése és az egyéni beszélgetések során szerzett információk figyelembevételével. Ha a fiatalkorúnak egyéni pszichológiai gondozásra is szüksége van, a pszichológus egyéni gondozási tervet készít.

Az intézetben olyan kompenzáló és korrigáló nevelést kell a fiatalkorú számára biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalkorú megelőző életútja hiányainak pótlására és a fiatalkorú bűnelkövetésének hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására.[89]

A javítóintézeti nevelés alatt álló fiatalkorúakat jogok illetik meg, illetve kötelezettségek terhelik az intézet falain belül.

A javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorú jogosult:

- az életkori szükségleteihez igazodó ellátásra, gondozásra és felügyeletre;
- egészségügyi és mentálhigiénés ellátásra;
- a hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és az intézet által engedélyezett személyekkel való levelezésre, a levelek gyakorisága és terjedelme nem korlátozott;
- az intézet rendje szerint látogató fogadására;
- csomagküldeményre, a csomag tartalma ellenőrizhető;
- vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására;
- iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli oktatásra és képzésre;
- munkájának a mennyiség és a minőség szerinti megfelelő díjazására;
- az érdeklődésének megfelelő szabadidő-foglalkozásokon való részvételre, az intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére;
- véleményének szabad nyilvánítására, a személyét érintő kérdésekben meghallgatásra és tájékoztatásra;

- az intézetben és az intézettől független szervhez közérdekű bejelentés, panasz és kérelem előterjesztésére.

A javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalok kötelei:

- az intézetben az igazgató által kijelölt csoportban nevelkedni;
- az intézet elhagyásához engedélyt kérni;
- az általános iskolai tanulmányait a tanköteles koron túl is folytatni;
- az eredményes nevelése érdekében az intézet dolgozóival együttműködni;
- az intézet rendjét megtartani.[90]

A javítóintézeti nevelés alapvető végrehajtási szabályai:

- a javítóintézeti nevelés végrehajtása során el kell különíteni a fiúkat a lányoktól;
- a fiatalok életkoruk, továbbá egészségügyi és nevelési szempontok szerint csoportosíthatók;
- különös gondot kell fordítani a gyógypedagógiai nevelésre szoruló és a személyiségzavarban szenvedő fiatalok gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására;
- a javítóintézeti nevelés végrehajtása során gondoskodni kell a fiatalok megfelelő elhelyezéséről, felügyeletéről, ételmezéséről, ruházataról és egészségügyi ellátásáról;
- biztosítani kell a korszerű oktatás és nevelés, a közösségi élet, a művelődés és a sportolás feltételeit;
- a javítóintézeti nevelés megkezdéséről az intézet igazgatója haladéktalanul értesíti a fiatalok törvényes képviselőjét;
- a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a törvényes képviselő gondozási és nevelési joga szünetel, ez a jog az intézet igazgatóját illeti meg;
- a fiatalok a külvilággal való kapcsolata érdekében kimenőre, eltávozásra és szabadságra mehet. Ennek részletes szabályait az intézeti rendtartás állapítja meg;
- az intézet igazgatója az intézeti tanács javaslatára zárt jellegű intézeti részlegbe helyezheti a fiatalokat, ha a javítóintézet rendjét ismételt és súlyosan megsértette;
- a zárt jellegű intézeti részlegbe elhelyezést meg kell szüntetni, ha a fiatalok magatartására figyelemmel a javítóintézeti nevelés szigorúbb végrehajtására már nincs szükség;
- az intézet igazgatója engedélyezheti, hogy a fiatalok tartósan az intézeten kívül töltsék azt az időt, amely tanulmányainak folytatásához, illetve a munkavégzéséhez szükséges.[91]

Angliában a Fiatalok Intézetében a magyarországi javítóintézetekhez hasonlóan kötött napirend szerint folyik az élet. Az újonnan befogadott fiatalokkal megállapodást kötnek, melyben rögzítik jogait és előírják köteleseit. A megállapodás tartalmazza az elérhető kedvezményeket, illetve a kiszabható szankciókat. Az intézetekben vallás gyakorlására alkalmas imaházak is vannak, valamint fedett sportcsarnok.

A javítóintézeti nevelésből való ideiglenes elbocsátás feltételei:

Abban az esetben lehet az ideiglenes elbocsátást alkalmazni, ha alaposan feltehető, hogy a nevelő jellegű intézkedés célja a továbbiakban az intézeten kívül, pártfogó felügyelő irányításával is elérhető. Erre utal az, ha fiatalok az intézeti szabályokat betartotta, tanulmányi kötelezettségeinek eleget tett, feladatait teljesítette.

Ha a fiatalok a javítóintézeti nevelés alatt, akár a javítóintézeti nevelés előtt, illetve az alatt elkövetett bűncselekmény miatt ismét javítóintézeti nevelésre ítélik, akkor a Btk. 120/A. § alapján egységes intézkedést kell alkalmazni, és az ideiglenes elbocsátás időtartamát is ennek megfelelően kell számítani. Ha a fiatalok a javítóintézeti nevelés tartama alatt, de a javítóintézeti nevelés elrendelése előtt elkövetett bűncselekmény miatt felfüggesztett

szabadságvesztésre, közérdekű munkára, pénzbüntetésre ítélik, avagy próbára bocsátják, akkor az ideiglenes elbocsátás alkalmazására sor kerülhet. Ha azonban a fiatalkorút a javítóintézeti nevelés tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt felfüggesztett szabadságvesztésre, közérdekű munkára, pénzbüntetésre ítélik, avagy próbára bocsátják, akkor az ideiglenes elbocsátás általános feltételének megléte nem állapítható meg. Ugyanezen okból megrovás alkalmazása esetén azonban nem kizárt az ideiglenes elbocsátás kedvezménye.

Az ideiglenes elbocsátás alkalmazásának célszerűsége különös gondossággal vizsgálandó, ha az ügyész a vádemelést a Be. 303/A. § alkalmazásával - akár a javítóintézeti nevelés elrendelése előtt avagy az alatt elkövetett bűncselekmény miatt - elhalasztotta. Ezen esetben ugyanis az ügyész éppen a javítóintézeti nevelés által biztosított felügyeleti körülményekre is tekintettel van a határozatának meghozatalakor, míg az ideiglenes elbocsátás idején a fiatalkorú életvezetésének figyelemmel kísérése lazábban érvényesül: egy év eltöltése a javítóintézetben és a javítóintézeti nevelés fele részének eltöltése.

Ennek számításánál a Btk. 120/B. §-ban írt szabályra is figyelemmel kell lenni, amely szerint a javítóintézeti nevelésbe teljes egészében beleszámít az előzetes fogva tartásban eltöltött idő, függetlenül attól, hogy az előzetes fogva tartás végrehajtására rendőrségi fogdában, büntetés-végrehajtási intézetben avagy javítóintézetben került-e sor.

Ennek megfelelően:

- egy évi javítóintézeti nevelésből ideiglenes elbocsátásra nem kerülhet sor;
- két évi javítóintézeti nevelésből egy év eltelte után lehet a fiatalkorút ideiglenesen elbocsátani;
- két évnél hosszabb, de három évet el nem érő javítóintézeti nevelésből kell figyelemmel lenni a számítás során a kettős szabályra;
- három évi javítóintézeti nevelésből egy év hat hónap eltelte után lehet a fiatalkorút ideiglenesen elbocsátani.

Az ideiglenes elbocsátás minimális tartama egy év, következésképpen hosszabb lehet mint a hátralévő rész abban az esetben, ha például a két évi javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorút egy év két hónap eltelte után bocsátják el ideiglenesen az intézetből, viszont ha a három évi javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorút egy év hat hónap után bocsátják el ideiglenesen, akkor nem a generális minimum (az egy év), hanem a még ténylegesen hátralévő időtartam az irányadó az ideiglenes elbocsátás számítása szempontjából.

Előfordulhat, hogy a fiatalkorú az ideiglenes elbocsátás idején tölti be a tizenkilencedik évét, ez esetben - függetlenül az ideiglenes elbocsátásból még hátralévő időtartamtól - a fiatalkorút a javítóintézetből véglegesen el kell bocsátani.

Az ideiglenes elbocsátás legkorábbi időpontjának és tartamának a számításakor is figyelemmel kell lenni a Btk. 120/B. §-ban írt szabályra, miszerint a javítóintézeti nevelésbe az előzetes fogva tartásban eltöltött időt teljes egészében be kell számítani.

Az ideiglenes elbocsátásról a büntetés-végrehajtási bíró dönt, az előterjesztést pedig az intézeti tanács teszi [Bv. tvr. 15. § (2)].

Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése:

A Btk. 118. § (4) bekezdésének első mondata az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének kötelező eseteit tartalmazza. Erre akkor kerülhet sor, ha a fiatalkorú az újabb bűncselekményt az ideiglenes elbocsátás időtartama alatt követte el, és emiatt a terheltet szabadságvesztés büntetésre ítélték, illetve ismételten javítóintézeti nevelését rendelték el.

Végrehajtandó szabadságvesztés esetén a Btk. 120. § (2) bekezdés alapján összbüntetési eljárást kell lefolytatni, míg ismételt javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a Btk. 120/A. § alapján egységes intézkedést kell alkalmazni.

Felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni, és ez esetben a fiatalkorúval szemben valójában két intézkedést, a javítóintézeti nevelést és a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt érvényesülő pártfogó felügyeletet (Btk. 119. §) kell foganatosítani.

Ha a javítóintézeti nevelésből ideiglenesen elbocsátott fiatalkorút az elbocsátás tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt utóbb szabadságvesztésre ítélik, a javítóintézeti nevelés folytatását akkor is el kell rendelni, ha az újabb bűncselekmény elkövetésekor már felnőtt korú volt, de a 19. életévét még nem töltötte be. Ezen esetekben az ideiglenes elbocsátás megszüntetéséről az újabb ügyben eljáró (a büntetést kiszabó, illetve az intézkedést elrendelő) bíróság határoz.

A Btk. 118. § (4) bekezdésének második mondata az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének mérlegelésen alapuló eseteit tartalmazza. Erre akkor kerülhet sor, ha a fiatalkorú az újabb bűncselekményt az ideiglenes elbocsátás időtartama alatt követte el, és emiatt vele szemben közérdekű munka büntetést, pénzbüntetést, önállóan alkalmazható mellékbüntetést szabtak ki, illetve megrovásban részesítették vagy próbára bocsátották.

A fenti esetekben az ideiglenes elbocsátás megszüntetéséről az újabb ügyben eljáró (a büntetést kiszabó, illetve az intézkedést elrendelő) bíróság határoz. Ha viszont a pártfogó felügyelet szabályainak megszegése miatt kell az ideiglenes elbocsátást megszüntetni, akkor erről a büntetés-végrehajtási bíró dönt.

Az ideiglenes elbocsátás véglegessé válik, ha a fiatalkorú annak tartama alatt betölti a tizenkilencedik életévét. Ha a fiatalkorú a tizenkilencedik életévét betöltötte, az intézet igazgatója a javítóintézetből elbocsátja (Bv. tvr. 112. §).

A javítóintézeti nevelés hatálya alatt álló fiatalkorúval szemben - akár az intézkedés hatálya alatt, akár azt megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt - általában nem célravezető végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása. Ha a fiatalkorú a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt újabb bűncselekményt követ el, nincs akadálya annak, hogy a bíróság - az összes körülmény mérlegelése alapján - a fiatalkorú javítóintézeti nevelését rendelje el.[92]

VIII. Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet működésének bemutatása

Véleményem szerint a fiatalkorúak esetében az ellenük alkalmazható büntetések és intézkedések közül az intézkedésekkel lehet leginkább valóra váltani a Btk. 37.§.-ban megfogalmazott célt, mely a generál és a speciál-prevenció elvének érvényesülési kötelezettségét tartalmazza. A nevelő jellegű intézkedés legfőbb helyszínei pedig a javítóintézetek.

Dolgozatomban éppen ezért szeretném bemutatni a Hajdú- Bihar Megyei Javítóintézetet, ahol Magyarai László igazgató úr engedélyével bepillantást nyerhettem az intézet mindennapjaiba, valamint az intézet belső nyilvántartását áttanulmányozva megismerhettem az utóbbi négy évre visszamenőleges demográfiai adatokat.

A Debrecenben működő intézet, mely az elítélt, valamint az ítéletüket váró fiatalkorú fiúk számára nyújt elhelyezési lehetőséget a Szociális és Családügyi Minisztérium felügyelete és közvetlen irányítása alatt áll.

A Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet öt megye területét fogja át, öt megyéből érkeznek ide a fiatakorúak, akiknek javítóintézeti nevelését bíróság hagyta jóvá.

- Borsod – Abaúj – Zemplén Megye
- Hajdú – Bihar Megye
- Heves Megye
- Szabolcs – Szatmár – Bereg Megye
- Szolnok Megye

Amennyiben a bíróság a javítóintézeti nevelést ítéletében lerendelte, és a fiatakorút az intézetbe szállítják, elsősorban a befogadó csoport az, aki elvégzi a fiatakorú átvételét, felügyeletét, valamint az első időszakban a fiatakorúval a házirend szabályait megismerteti, elősegítve ezzel beilleszkedésüket.

Fokozott figyelmet igényel ez a tevékenység, hiszen felfokozott pszichés állapotban vannak azok a fiatal fiúk, akik ide bekerülnek, hiszen távol kerülnek a családjuktól, új, számukra idegen környezetbe kerülnek.

Az intézeten belül két részleget különítettek el: a tárgyalásra várakozó fiatakorúak előzetes részlegét, valamint a jogerős ítélettel javító nevelésbe utalt fiatakorúak javító részlegét.

A befogadásra került fiatakorúakat kivizsgálják egészségügyi és pszichés állapotukat illetően, valamint felmériik értelmi képességüket.

Az értelmi szintjüknek megfelelően kétféle osztálytípusba sorolják be őket:

- az ún. „nívó” osztálytípus, mely a felzárkóztató csoportot jelenti, ahová azok a fiatakorúak kerülnek, akik korukhoz képest nem érik el a megfelelő fejlettségi szintet. Akik jóval az átlag alatti képességekkel rendelkeznek, illetve egyéb ok miatt rászorulnak gyógypedagógusok által vezetett foglalkozásokon vesznek részt.

- az ún. „ normálosztály” , azok részére akik már megszerzett iskolai osztálynak megfelelő tudással rendelkeznek.

Természetesen a javítóintézeti nevelés speciális szabályokat követel minden téren, az oktatás is speciális tanrend szerint folyik. Az általánostól eltérő az intézet lakóinak oktatási rendje is, mivel kéthetes ciklusban folyik az oktatás. Ez azt jelenti, hogy az egyik héten 3 napot töltenek az iskolában a fiatalok (hétfő, szerda, péntek), a másik héten pedig kettőt (kedd, csütörtök). A fennmaradó napokon tanműhelyi foglalkozásokon vesznek részt.

A házirend szerint negyed 8 órakor megtörténik a jelenleg 5 előzetes csoport átadása, mely abból áll, hogy az egyes éjszakai felügyeletet elvégző nevelők előadják, ha az éjszaka folyamán történt rendzavarás, illetve egyéb dolog. Majd a csoportok megkapják arra szóló utasításukat, hogy a mai napon mi a feladatuk. A tanórák, valamint a tanműhelyi foglalkozások után délután negyed 1 órakor szintén van egy déli átadás, ahol a nap eseményeit foglalják össze, az esetleges szóbeli illetve írásbeli figyelmeztetéseket megemlítve.

A tanórák 40 percesek eltérően az átlagos 45 perctől. Az intézet tanulói félévente vizsga keretein belül számot adnak megszerzett tudásukról.

Sokoldalú oktatás folyik az intézmény falain belül. A tanulók rendelkezésére áll számítógépterem, valamint könyvtár. Az intézményen belül rendszeresen beiktatott könyvtári napot, valamint sportnapot szoktak tartani, az intézet lakóinak szellemi és fizikai fejlődését is szem előtt tartva.

Megfigyelhető az intézeten belül, hogy szigorú, kötött foglalkozási programokkal töltik a fiatalok az idejüket, melynek célja az, hogy az elítéltek, valamint az előzetesben lévők figyelmét lekössék, valamint minél szélesebb körben keltsék fel érdeklődésüket a tanulás, és a munka területén, ezzel megfelelő alternatív lehetőségeket mutatva az intézetből való kikerülés utáni életük helyes folytatásához.

Kéthetente ügyészi látogatásnak van helye, melynek alkalmával a fiatalok ügyében eljáró ügyészek elmondhatják az intézet lakói esetleges panaszukat, sérelmeiket.

A javítóintézetben belül minden ünnepről illetőleg jeles napról (pl.: Földnap) megemlékeznek.

Az intézet saját lappal is rendelkezik, melynek finanszírozására a PHARE program keretein belül nyertek el pályázatot. Az újság neve: Mákvirág. Tartalmazza az intézet fontosabb eseményeiről szóló tájékoztatókat, a fiataloknak lehetőségük van saját verseiket, cikkeiket is szerepeltetni a lapban.

Demográfiai összetétel tekintetében az utóbbi négy év adatai alapján megállapítható, ha a befogadásra került fiatalokat életkor szerinti megoszlás alapján vizsgáljuk, a 16 – 17. életévben elkövetett bűncselekmények a legjellemzőbbek. A két szélső értéket vizsgálva a 15 évesek között magasabb az aránya a bűncselekmény elkövetőknek, mint a 18 évesek között. Ez azzal magyarázható, hogy befolyásolhatóak, személyiségük még nem fejlett. (Melléklet 4. ábra)

Itt is megfigyelhető, hogy a vagyon elleni bűncselekmények jelentősen meghaladják az egyéb tárgyban elkövetett bűncselekményeket. Ez a jelenség már Dr. Vass Lucia 1994-es kutatásában is megmutatkozott. (Melléklet 5. ábra)

A szökések száma elenyésző, 2001-ben történt ilyen utoljára, az utóbbi két évben nem.

Elbocsátások tekintetében a szabadlábra helyezettnek vannak többségben, azokhoz képest, akik a büntetés végrehajtási intézetbe kerültek.

Az intézetben eltöltött idő tekintetében a legtöbben 1-5 hónapot töltöttek az intézetben, majd folyamatosan csökken a hosszabb távon intézeti nevelésbe utaltak száma. (Melléklet 6. ábra)

Javítóintézeti látogatásom során a szabályok, a rend, és a fegyelem mögött érezhető volt számomra a fiatalok és tanáraik, nevelőik között kialakult bizalmi kapcsolat, a tanárok, nevelők felé tanúsított tisztelet.

A Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet véleményem szerint maradéktalanul megvalósítja az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(89) számú ajánlásában rögzítetteket:

„a fogvatartottak nevelésének nem az a célja, hogy valamely erkölcs mércéje szerint neveljük őket. Sokkal inkább az, hogy a többi állampolgárhoz hasonlóan garantáljuk a lehetőséget a fejlődésükhöz, a saját sorsáért érzett felelősség kibontakoztatásához, az elkerülhetetlen konfliktusok és a negatív élethelyzetek szociálisan elfogadott módon történő megoldásához.”

IX. Nemzetközi Egyezmények

Az 1990-es évek büntetőjogi alkotására hatást gyakorolt az a nemzetközi környezet, melynek Magyarország is részévé vált. A gyermek- és fiatalokkal kapcsolatban számos nemzetközi dokumentum született, amelyek ugyan csak ajánlás jellegűek, nem hárítanak jogi kötelezettséget a tagállamokra, mégis tartalmuk, előremutató javaslataik miatt kívánatos a nemzeti jogalkotásba ezeket beépíteni.

Közös tulajdonságuk ezen egyezményeknek, hogy a gyermek mindenképp felett álló védelmére törekszenek, valamint hazánk valamennyit elfogadta.

1950: Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Európai Egyezménye (1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetve)

1966: Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetve)

Pekingi Szabályok: Az ENSZ Közgyűlése 1985. november 29-i ülésén 40/33/1985. számú határozatával fogadta el az „ENSZ minimumszabályai a fiatalok igazságszolgáltatására” (Pekingi Szabályok) című dokumentumot.

A Pekingi Szabályok egy kiforrott tudatosan szerkesztett dokumentum, amely magában integrálta a neoklasszikus büntetőjogi irányzat különböző korábbi nemzetközi egyezmények (Emberi Jogok Nyilatkozata, Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya), valamint a tagállamok jogrendszereinek pozitív megoldásait. A Pekingi Szabályok mintegy összegzése az ENSZ fiatalok bűnözéssel kapcsolatos bűnmegelőzési törekvéseknek és kifejeződik benne a nyolcvanas évek bűnmegelőzési, kriminálpolitikai koncepciója.

Ez utóbbi értelmében a jogrendszerek és a büntető igazságszolgáltatás feladata az, hogy szolgálják az üdvös és méltányos fejlődés előmozdítását, kellő figyelemmel az emberi jogokra és a társadalmi igazság szempontjaira. Ebből kifolyóan a büntető igazságszolgáltatási rendszernek nemcsak az ellenőrzés, elrettentés és büntetés eszközeként kell szolgálnia, hanem a méltányosabb társadalmi fejlődés és belső béke eszközeként is, a bűnözés megelőzése, a méltánytalanságok megszüntetése és az alapvető emberi jogok oltalmazása útján.

Hogyan érvényesülnek a Pekingi Szabályok elvei a hazai társadalom-, szociál-, és kriminálpolitikában?

A fiatalok felelősségi-, igazságszolgáltatási-, és büntetésvégrehajtási rendszerére vonatkozó jogi szabályozás, valamint a fiatalok bűnözés megelőzését szolgáló hazai intézmények elsősorban a társadalmi prevenció területén maradnak el a Pekingi Szabályoktól.

A társadalompolitikai megelőzéssel összefüggésben a Pekingi Szabályok szorgalmazza, hogy a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének kialakításánál a tagállamok vegyék tekintetbe, hogy az minden egyes ország nemzeti fejlődési folyamatának integráns része.

A hazai szakirodalomban Király Tibor képvisel hasonló álláspontot. Szerinte a prevenció elhelyezhető a büntető politika eszköztárába és felfogható, mint a társadalomtervezés része.[93]

A gyakorlatban azonban még nem érvényesül ez a megközelítés. Ehhez szükség lenne az ifjúság rétegződését tükröző, differenciált ifjúságpolitikára, az ennek megvalósításáért felelős állami szervre, valamint a bűnmegelőzési érdekeknek bűnmegelőzési szakapparátuson keresztüli intézményes kifejeződésére. Csak komplex tervezés esetén remélhető ugyanis, hogy a fiatalokkal kapcsolatos megelőzési és kriminálpolitikai stratégia valóban hatni fog a befolyásolni kívánt jelenségre.

A szociálpolitika területén egyelőre hiányzik a Pekingi Szabályok által ajánlott családközpontú beavatkozás. Ennek lényege abban áll, hogy a megelőzés során a szocializáció legfontosabb területére, a családra kell koncentrálni, a büntetőjogi szankciók köréből elsősorban azok alkalmazhatók, amelyek nem emelik ki a fiatalot a családi környezetből.

Az ENSZ dokumentum és a hazai szabályozás összevetésekor láthatóvá válnak a hazai rendszer hibái, fogyatékságai. Ezek elsősorban abból fakadnak, hogy a hatályos szabályozás

megalkotásakor nem történt meg kellő mértékben a speciális prevenciót előtérbe helyező kodifikációs elképzelések törvénybe iktatása.[94]

1989: Gyermek Jogairól Szóló New York-i Egyezmény (1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetve)

Az egyezmény előírja azokat a jogokat, amelyek minimálisan megilletik a terheltet, ha gyermek (ezt a kategóriát 0-18 év közöttiekre használja, kivéve azokat, akik a rájuk vonatkozó szabályok értelmében a nagykorúságot már korábban elérték).

Hasonlóan a korábbi nemzetközi emberi jogi egyezményekhez deklarálja:

- a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód tilalmát
- a törvénytelen és önkényesség tilalmát
- a „nullum crimen sine lege” elvét
- az ártatlanág védelmét
- független és pártatlan bírósághoz való jogot
- védelemhez és jogorvoslathoz való jogot
- valamint a magánélet tiszteletben tartásának jogát

A gyermek koránál fogva különleges helyzetének kíván védelmet biztosítani az Egyezmény, amikor kinyilvánítja, hogy az egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadsága iránti tiszteletét és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedésének és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.[95]

Ez alatt olyan követelmények fogalmazódnak meg, mint a felnőttektől való elkülönítés, valamint a családdal való kapcsolattartás levezetés és látogatás útján.

Megfogalmazódik továbbá a Pekingi Szabályokban már említett gyermekek ügyének bírói eljárást mellőző kezelésének a követelménye, amely az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását tenné lehetővé, a törvényesség biztosítása mellett, amely az eljárásban résztvevő valamennyi személy érdeke.

Az Egyezmény a továbbiakban a részes államok kötelezettségévé teszi olyan rendelkezések meghozatalát (különösen a gondozás, a felügyelet, a tanácsadás, a próbára bocsátás, a családi elhelyezés és a nem intézményes megoldások területén), amely biztosítja a gyermekek számára jólétüknek megfelelő helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményekhez mért elbánást.

XI. Összegzés

Vizsgálódásaim eredményeként megállapítható, hogy a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségi rendszerével kapcsolatban a speciális prevenció érvényesüléséhez differenciált szankciórendszerre és az egyéniesítés lehetőségeit biztosító egyéb szabályokra van szükség.

A kodifikáció menetében felmerült és tárgyalt ENSZ dokumentumban, a Pekingi Szabályokban is szereplő, de a hatályos törvényünkben még mindig hiányzó intézmények a magyar szabályozásban való mielőbbi alkalmazásának szükségességére szeretném felhívni a figyelmet.

Hiányzó intézmény a büntetőjogi felelősség feltételeként a beszámítási képességgel együtt értékelendő ítélőképesség vagy értelmi-erkölcsi fejlettség, az ún. fiatal felnőttek kategóriája.

A szabadságvesztés alkalmazásának visszaszorítása érdekében szabadságelvonással nem járó, ún. félszabad intézmények kialakítására vonatkozóan is próbáltam javaslatokat tenni dolgozatomban, melyek alkalmazása nemzetközi viszonylatban már hatékonyan működik.

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségi rendszere tehát bizonyos területeken elmarad a Pekingi Szabályok ajánlásaitól.

Az elmaradás megszüntetése végett a jövőbeni kodifikációnak ki kellene terjednie a fiatalkorúak büntetőjogára is.

De nemcsak a nemzetközi követelményekhez való igazodás miatt szükséges az érintett tárgykör újrászabályozása. A büntetőjog fejlődési iránya is szükségessé teszi a változást.

Ez a fejlődési irány pedig a büntetőjog humanizálása, amelynek elsődleges terepe a fiatalkorúak büntetőjoga.

Ha egy ország büntetőjoga e területen nem tud megújulni, akkor az akadályozhatja az egész büntetőjogi az egész büntetőjogi felelősségi rendszer fejlődését.

Éppen ezért a hazai büntetőjog továbbfejlődése szempontjából sem mellőzhető a fiatalkorúak büntetőjogának és igazságszolgáltatási rendszerének újra szabályozása.

XII. Mellékletek

1. ábra

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről 2003

Kiadja: Belügyminisztérium Informatikai Hivatalok és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnikai Alkalmazási és Információs Főosztálya

2. ábra

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről 2003

Kiadja: Belügyminisztérium Informatikai Hivatalok és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnikai Alkalmazási és Információs Főosztálya

3. ábra

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről 2003

Kiadja: Belügyminisztérium Informatikai Hivatalok és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnikai Alkalmazási és Információs Főosztálya

4. ábra:

Forrás: Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet, Nyilvántartás

5. ábra

Forrás: Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet, Nyilvántartás

6. ábra

Forrás: Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet, Nyilvántartás

1. táblázat						
Felnőtt	FK		FK különös, többszörös visszaeső		FK halmazat és összbüntetés felső határa	
	16 évet betöltött	16 évet be nem töltött	16 évet betöltött	16 évet be nem töltött	16 évet betöltött	16 évet be nem töltött
2 hónap-1 év	1 hónap-1 év	1 hónap-1 év	1 hónap-1 év és 6 hónap	1 hónap-1 év és 6 hónap	1 év és 6 hónap	1 év és 6 hónap
2hónap-2 év	1 hónap-2 év	1 hónap-2 év	1 hónap-3 év	1 hónap-3 év	3 év és 6 hónap	3 év és 6 hónap
2 hónap-3 év	1 hónap-3 év	1 hónap-3 év	1 hónap-4 év és 6 hónap	1 hónap-4 év és 6 hónap	4 év és 6 hónap	4 év és 6 hónap
1 nap-5 év	1 hónap-5 év	1 hónap-5 évi	1 hónap-7 év és 6 hónap	1 hónap-7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap
1 év-5 év	1 hónap-5 év	1 hónap-5 év	1 hónap-7 év és 6 hónap	1 hónap-7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap
2 év-8 év	1 hónap-5 év	1 hónap-5 év	1 hónap-7 év és 6 hónap	1 hónap-7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap
5 év-10 év	1 hónap-5 év	1 hónap-5 év	1 hónap-7 év és 6 hónap	1 hónap-7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap	7 év és 6 hónap

	év	év	hónap	hónap	hónap	hónap
5 év-15 év	1 hónap-10 év	1 hónap-5 év	1 hónap-15 év	1 hónap-7 év és 6 hónap	15 év	7 év 6 hónap
5 év-15 év+ életfogytiglan is lehetséges	1 hónap-15 év	1 hónap-10 év	1 hónap-15 év	1 hónap-15 év	20 év	15 év
10 év-15 év + életfogytiglan is lehetséges	1 hónap-15 év	1 hónap-10 év	1 hónap-15 év	1 hónap-15 év	20 év	15 év

Szabadságvesztési tételkeretek

Forrás: 1978. évi IV. törvény miniszteri indoklása

Irodalomjegyzék

1. Belovics Ervin- Békés I.- Busch B.- Molnár G.- Sinku P.- Tóth M.: Büntetőjog, Általános Rész HVG-OracLap-és Könyvkiadó Kft.,, 2003.
2. Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2003.
3. Bárd Károly- Geller Balázs- Ligeti Katalin- Margitán Éva- Wiener A. Imre: Büntetőjog, Általános Rész KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002.
4. Günter Brüchner: Die Jugendkriminalität – Erscheinungsformen – Ursachen – Behandlung (Hamburg 1964).
5. Nagy Ferenc: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszereiben, Közigazgatási- és Jogi Könyvkiadó Budapest 1986.
6. Nagy Ferenc- Tokaji Géza: A Magyar Büntetőjog Általános Része, Korona Kiadó Budapest 1998.
7. Grapendaal, M.: The Inmate Subculture in Dutch Prisons, British Journal of Criminology, 3. pp.12.
8. Martinson, R.: What Works? Questions and Answers about Prison Reform, The Public Interest 35. pp.22.
9. Lothar Strubel: Projektentwicklung aus der Perspektive der Projektleitung, Vermeidung von Ersatz, Schwein 2000S.7
10. Frank Tibor: Kötekedők és áldozatok Család, gyermek, ifjúság 2000/1 7.o.
11. Ruzsonyi Péter: Bűn- büntetés- reszocializáció, Börtönügyi Szemle 2001/6. 54.o.
12. Ruzsonyi Péter: A fiatalkorú bűnelkövetők zárt intézeti kezelésének nemzetközi tendenciái, Belügyi Szemle 2002/2-3. szám
13. Utasi Judit: Fiatalkorúak által elkövetett erőszakos bűncselekmények főbb jellegzetességei, Kriminológiai tanulmányok 1999. 36. kötet

14. Vókó György: Fiatalkorúak büntetése a jogszabályok tükrében, Börtönügyi Szemle 3/2001.
15. Vavró István: Fiatalkorú elítéltek, 2000 Belügyi Szemle 2002/1
16. Vavró István: : A gyermek-és fiatalkorúak „bűnözésének” néhány kérdése, Család, gyermek, ifjúság 2000/3 12.o.
17. Kerezsi Klára: a fiatalkori bűnözés kezelése és megelőzésének lehetőségei, Belügyi Szemle 1997/10.szám
18. Gibicsár Gyula: A gyermek- és ifjúságvédelem az ügyészi jogalkalmazási tapasztalatok tükrében, Ügyészek Lapja 1999/5. szám
19. Gibicsár Gyula: Ügyészi tapasztalatok a fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről, Ügyészségi Értesítő 1990/2
20. Gibicsár Gyula-Dr. Temesi Iászló: A fiatalkorúak fogva tartása a büntetőeljárás során, Belügyi Szemle 1992/ 6. szám
21. Lévai Miklós: a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó ENSZ minimum szabályok :a „Pekingi Szabályok”, Jogtudományi Közlöny 1989. december
22. Király Tibor: A bűnmegelőzés társadalmi és jogi eszközei, Kriminológiai Közlemények I. Budapest 1984.
23. Orell Ferenc János: A fiatalkorúak büntetőjogi reformjáról ügyészi szemmel , Belügyi Szemle 1996/10.
24. Tájékoztató a bűnözésről 2003 Kiadja: Belügyminisztérium Informatikai Hivatalok és a Legfőbb Ügyészség Számítástechnikai Alkalmazási és Információs Főosztálya
25. Hajdú-Bihar Megyei Javítóintézet, Nyilvántartás

Felhasznált jogszabályok:

1. 1989. évi Gyermekek Jogairól Szóló New York-i Egyezmény
2. Az 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 96. §(b) pontja
3. 108/1979.(IK.8.) IM utasítás 136.§
4. Legf. Bír. Bf. II. 42/1981. sz.
5. Legfelsőbb Bíróság Bf.I. 1148/1982. sz.
6. 1978.évi IV.törvény a Büntető Törvénykönyvről
7. 30/1997(X.11.) NM rendelet
8. Btk. kommentár
9. 1998.évi XIX. törvény a Büntetőeljárásról
10. 1997.évi LXXIII. tv.
11. 1998.évi LXXXVII. tv.
12. BH 1997. 379.
13. BH 1994.7.
14. BH 1990.287.
15. BH 1994.404.
16. BH 1997.106.
17. BH 1992.568.
18. BH 1996.12.
19. BH 1989.470.
20. BK 171. szám
21. BK157. szám
22. BK 154. szám
23. BK 148. szám

[1] A dolgozat lezárásának ideje: 2004. november 30.

[2] Gibicsár Gyula: A gyermek- és ifjúságvédelem az ügyészi jogalkalmazási tapasztalatok tükrében Ügyészek Lapja 1999/5. 31.o.

- [3] Günter Brüchner: Die Jugendkriminalität – Erscheinungsformen – Ursachen – Behandlung (Hamburg 1964).
- [4] Gibicsár Gyula: A gyermek- és ifjúságvédelem az ügyészi jogalkalmazási tapasztalatok tükrében Ügyészek Lapja 1999/5. 31.o.
- [5] Vavró István: Fiatalkorú elítéltek, 2000 Belügyi Szemle 2002/1 54.o.
- [6] Vavró István: A gyermek-és fiatalkorúak „bűnözésének” néhány kérdése, Család, gyermek, ifjúság 2000/3 10.o.
- [7] Vókó György: Fiatalkorúak büntetése a jogszabályok tükrében Börtönügyi Szemle 2001/3 15.o.
- [8] Btk.108.§.
- [9] Bárd Károly- Geller Balázs- Ligeti Katalin- Margitán Éva- Wiener A. Imre: Büntetőjog, Általános Rész KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002.
- [10] Btk. kommentár
- [11] BH1994. 404.
- [12] BH1994.7.
- [13] Vavró István: A gyermek-és fiatalkorúak „bűnözésének” néhány kérdése, Család, gyermek, ifjúság 2000/3 9.o.
- [14] Vavró István: : A gyermek-és fiatalkorúak „bűnözésének” néhány kérdése, Család, gyermek, ifjúság 2000/3 10.o.
- [15] Vavró István: : A gyermek-és fiatalkorúak „bűnözésének” néhány kérdése, Család, gyermek, ifjúság 2000/3 12.o.
- [16] Btk. kommentár
- [17] 1978.évi IV. törvény miniszteri indoklása
- [18] Nagy Ferenc- Tokaji Géza: A Magyar Büntetőjog Általános Része, Korona Kiadó Budapest 1998. 113.o.
- [19] Btk. kommentár
- [20] 1998.évi LXXXVIII.törvény
- [21] 1978.évi IV.törvény a Büntető Törvénykönyvről
- [22] Vókó György: Fiatalkorúak büntetése a jogszabályok tükrében Börtönügyi Szemle 2001/3 27. o
- [23] Btk. kommentár
- [24] FBK 1994.32.
- [25] 1978.évi IV. törvény miniszteri indoklása
- [26] BK.154.
- [27] Btk. 97. § (1)
- [28] Btk. 89. § (1)-(5)
- [29] Btk. kommentár
- [30] Btk. kommentár
- [31] Belovics Ervin- Békés I.- Busch B.- Molnár G.- Sinku P.- Tóth M.:Büntetőjog, Általános Rész HVG-OracLap-és Könyvkiadó Kft.,, 2003.
- [32] Btk. kommentár
- [33] Btk. kommentár
- [34] 1998.évi LXXXVII.törvény
- [35] Belovics Ervin- Békés I.- Busch B.- Molnár G.- Sinku P.- Tóth M.:Büntetőjog, Általános Rész HVG-OracLap-és Könyvkiadó Kft.,, 2003.
- [36] Btk. 89.§.(4)-(5) bekezdés
- [37] Bk. 148.
- [38] Btk. kommentár
- [39] Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2003.
- [40] A Bv. tvr. 73-74. §-ai szerint

- [41] 6/1996 (VII. 12) IM rendelet 217. §
- [42] Btk. kommentár
- [43] Gibicsár Gyula-Dr. Temesi László: A fiatalkorúak fogva tartása a büntetőeljárás során Belügyi Szemle 1992/ 6. szám
- [44] Frank Tibor: Kötekedők és áldozatok Család, gyermek, ifjúság 2000/1 7.o.
- [45] Martinson,R.: What Works? Questions and Answers about Prison Reform,The Public Interest 35. pp.22.
- [46] Grapendaal, M.: The Inmate Subculture in Dutch Prisons, British Journal of Criminology, 3. pp.12.
- [47] Ruzsonyi Péter: Bűn- büntetés- reszocializáció Börtönügyi Szemle 2001/6. 54.o.
- [48] 1998.évi XIX. törvény
- [49] Vókó György: Fiatalkorúak büntetése a jogszabályok tükrében Börtönügyi Szemle 3/2001 23. o
- [50] Kerecsi Klára: a fiatalkori bűnözés kezelése és megelőzésének lehetőségei, Belügyi Szemle 1997/10.szám
- [51] 1978.évi IV. tv. miniszteri indoklása
- [52] 1997.évi LXXIII.törvény
- [53] Nagy Ferenc- Tokaji Géza: A Magyar Büntetőjog Általános Része, Korona Kiadó Budapest 1998.
- [54] Btk. 119. §
- [55] 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet 40. §
- [56] BH1996.12.
- [57] BH1994. 464.
- [58] BH1997.106
- [59] BH1992. 568.
- [60] Btk. kommentár
- [61] BK.157.
- [62] 1998.évi XIX. törvény a Büntetőeljárásról
- [63] Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2003. 542. oldal
- [64] Btk.113.§-hoz írt magyarázat
- [65] Bárd Károly- Gellér Balázs- Ligeti Katalin- Margitán Éva- Wiener A. Imre: Büntetőjog, Általános Rész KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002.
- [66] Lothar Strubel: Projektentwicklung aus der Perspektive der Projektleitung, Vermeidung von Ersatz, Schwein 2000S.7
- [67] Vókó György: Fiatalkorúak büntetése a jogszabályok tükrében, Börtönügyi Szemle 3/2001. 14.o.
- [68] Bárd Károly- Gellér Balázs- Ligeti Katalin- Margitán Éva- Wiener A. Imre: Büntetőjog, Általános Rész KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002.
- [69] 108/1979.(IK.8.) IM utasítás 136.§
- [70] Belovics Ervin- Békés I.- Busch B.- Molnár G.- Sinku P.- Tóth M. : Büntetőjog, Általános Rész HVG-OracLap-és Könyvkiadó Kft.,, 2003 384.o.
- [71] Btk.115.§.
- [72] Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2003. 542. oldal
- [73] BH1989.470.
- [74] Bárd Károly- Gellér Balázs- Ligeti Katalin- Margitán Éva- Wiener A. Imre: Büntetőjog, Általános Rész KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002.
- [75] Nagy Ferenc- Tokaji Géza: A Magyar Büntetőjog Általános Része, Korona Kiadó Budapest 1998. 391.o.
- [76] Nagy Ferenc: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszereiben, Közigazgatási- és Jogi Könyvkiadó Budapest 1986. 10.o.

- [77] Máramarosi Istvánné. A fiatalkorúak és az előzetes fogvatartás, Belügyi Szemle 1990/10. 59.o.
- [78] Btk. 119.§.
- [79] BH 1990.287.
- [80] Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2003. 545. oldal
- [81] Az 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 96. §(b) pontja
- [82] Orell Ferenc János: A fiatalkorúak büntetőjogi reformjáról ügyészi szemmel , Belügyi Szemle 1996/10. 16.o.
- [83] Gibicsár Gyula: Ügyészi tapasztalatok a fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről, Ügyészségi Értesítő 1990/2 34-37.o.
- [84] Btk. 72. § (1)-(2) bek.
- [85] Btk. kommentár
- [86] a Btk. 108. § (2) bekezdésben írt keretek között
- [87] Bk. 154.szám
- [88]Btk. 38. § (3)
- [89] 30/1997(X.11.) NM rendelet
- [90] Bv. tvr. 109. §
- [91] Bv. tvr. 107-111. §
- [92] BK 171. szám
- [93] Király Tibor: A bűnmegelőzés társadalmi és jogi eszközei Kriminológiai Közlemények I. Budapest 1984. 33.o.
- [94] Lévai Miklós: A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó ENSZ minimum szabályok :a „Pekingi Szabályok” Jogtudományi Közlöny 1989. december
- [95] 1989. évi Gyermek Jogairól Szóló New York-i Egyezmény